

# EMERSON RALPH WALDO

IHMISKUNNAN EDUSTAJA

Ralph Emerson

**Ihmiskunnan edustaja**

«Public Domain»

**Emerson R.**

Ihmiskunnan edustaja / R. Emerson — «Public Domain»,

# Содержание

Esipuhe	5
I.	9
II.	20
Конец ознакомительного фрагмента.	29

# Ralph Waldo Emerson

## Ihmiskunnan edustaja

### Esipuhe

*Ralph Waldo Emerson* syntyi 25 p. toukok. 1803 Bostonissa. Hän kuului vuonna 1685 Amerikkaan muuttaneeseen englantilaiseen dissenters' sukuun. [Dissenters'eiksi nimitettiin Englannissa valtiokirkkoon kuulumattomia uskonlahkoja.] Hänen esi-isänsä olivat kuudessa polvessa olleet pappeja, samalla myöskin kulkien paikkakuntansa kirjallisten harrastusten etunenässä. Papilliselle uralle antautui nuori Ralph Waldokin, suorittaen 1829 papintutkinnon, ja tullen papiksi Bostonin unitaristiseen seurakuntaan. Vaikka hän saavuttikin suurta suosiota saarnaajana, ilmeni kumminkin pian ristiriitoja, ja jo 1832 erosi hän vakinaisesta papintoimestaan. Hän kyllä myöhemminkin vielä esiintyi saarnaajana, mutta suhde hänen ja teologisen maailman välillä oli sentään särkynyt, ja kun hän 1837 julkaisi Jumaluusopillisen tiedekunnan vanhemmalle osastolle osoitetun kirjelmänsä, jossa hän julisti uskonnollista riippumattomuutta ja vapautumista muodollisesta, kirkollisesta kristinuskosta, tuli juopa täydelliseksi, ja hän erosi lopullisesti papillisesta toimestaan 1838.

Sitä ennen oli hän 1833 matkustanut Euroopan, kulkenut Italiassa, Ranskassa, Englannissa, tutustunut Euroopan johtaviin henkiin, tullen persoonalliseen yhteyteen m.m. Wordsworthin, Coleridgen, ja samoin Thomas Carlylen kanssa, johon hän liittyi elinikäisen ystävyuden siteillä. Amerikkaan palattuaan alkoi hän toimia kirjailijana, sekä esiintyä luennoitsijana, tehden lukuisia laajoja luentomatkoja. Aluksi sai hän kokea kiihkeää vastustusta, häntä pidettiin hourupäisenä haaveilijana, mutta vähitellen, kirja kirjalta ja luento luennolta alkoi hänen vaikutuksensa teho kasvaa. Hänen ympärilleen muodostui Bostonissa ja pienessä lähikaupungissa Concordissa piiri nuoria intoilijoita – transcendentalisteiksi he nimittivät itseään – ; ehkä voi ryhmää lähimmin ja valaisevimmin verrata vähän myöhemmin Englannissa John Ruskinin ympärille muodostuneeseen prerafaalitiseen liikkeeseen. Tähän ryhmään kuului joukko myöhemmin laajempaakin mainetta saavuttaneita nimiä, kuten Thoreau, Hawthorne, Alcott, Margaret Fuller y.m. Tästä, sanoisinko seurakunnasta säteili Emersonin vaikutus, vähä vähältä, mutta varmasti leveten, kunnes hänen saavuttamansa tunnustus jo noin 1860 tienoilla alkoi olla täysi ja ehdoton. Yhä senkin jälkeen hän jatkoi luentomatkojaan viime vuosiinsa asti, matkaten Amerikassa ja Englannissakin, ja julkaisi yhä uusia, kasvavalla suosiolla vastaanotettuja kirjoitelmakokoelmia. Täten viettäen tyyntä ja työteliästä ajattelijaelämää kuoli hän vihdoon 27 p. huhtik. 1882 yhtenä Euroopan ja Amerikan ajatuselämän tunnustettuna johtajana ja kasvattajana. —

Emersonin maine perustuu hänen lukuisiin kirjoitelmakokoelmiinsa. Hän on kyllä julkaissut kokoelman runojakin, mutta hänen hengenlaadullaan ei ollut sitä välitöntä lyrillisyyttä, että runous olisi ollut hänen henkensä lähin ja luonnollisin ilmaisumuoto. Hän oli liika kylmä karu ihminen, voidakseen tulvahtua elämän välitöntä lämpöä huokuihin näkyihin ja tuntemuksiin, hän oli elämäänsä etäisemmässä viileämmässä suhteessa kuin elämää luova, iloinsa ja suruunsa hykertävä runoilija. Runoilijan, puhuakseen täydestä, vavahtuneesta rinnasta, täytyy tuntemuksellaan sukeltaa elämän aaltoihin, täytyy itse elää mukana ilon ja kärsimyksen erehdyksessä, täytyy tuntea hetken tuska kaikessa kovassa pakahduttavassa lievittämättömyydessään, suoraan rajoitettuun ihmiseen kohdistuvassa rajattomuudessaan, täytyy tuntea ilokin ehdottomana, varjottomana, sulana elämän valona ja viserryksenä. Ajattelijana on elämästä kauempana. Hänkin näkee elämän, mutta elämän, jossa on nykyhetkessä läsnä entisyyskin ja tulevaisuuden mahdollisuudet. Niinpä ei hän voikaan niin täydellä olennon pohjaisella vakuutuksella jättäytyä hetken mielialan valtaamaksi. Hänen ajatuksensa ikäänkuin eristää hänet suorasta syttyneestä tuskasta ja suorasta syttyneestä ilosta.

Jotain tämmöistä on Emersonin suhteessa elämään. Hänen järkensä on kuin tasainen tyyni valaistus, joka yltäyleisenä levittäytyy elämän ylitse. Hänessä on jotain omituista älyn irrallisuutta ja viileyttä, on kuin ei persoonallisen elämän kipeät, samentavat, tuskalliset liikutukset ylettyisi häneen asti, hän näkee kaiken inhimillisen, mutta joku ihmeellinen taika vapahtaa hänet joutumasta tämän inhimillisen uhriksi, hän näkee elämän, mutta ei ikäänkuin tunne elämän yksityistuntemuksien sakeaa samentavaa pakkoa, hänen henkisessä ilmapiirissään vallitsee valaiseva, läpinäkevä järki, ei kipeä, elämän pohjalla kärsivä, inhimillinen rajoitettu tuntemus. Kun lukee hänen kirjojaan, on kuin saisi järkensä omituisesti valaistummaksi ja ikäänkuin ylennetyksi, vapautetuksi, näkee saman elämän, kuin jokapäiväisesti ympärillään, mutta ihmeellisesti itsestään eroitettuna, nähtynä kuin ihmeellisen tyynnyttävän ja kirkastavan seesteen läpi. Aivan kuin seisoi ihminen läpinäkyvällä jäällä ja näkisi rauhassa allaan kirkkaana ja heijeisen selvänä sen syvänteen, joka muulloin levottomana vaarallisena velloo.

Jokainen hänen lauseensa on kylmää, lämmittämätöntä, mutta lempeästi valaisevaa järjen säteilyä, josta levittäytyy mieleen tyven ehtymätön henkinen ilo. Ja ne ovat jokainen vilpittömiä, läheisiä, oleellisia. Niitä saa jättäytyä pohtimaan mielessään turvallisella luottamuksella. Ne sisältävät aina jotakin. Ne ovat niin sanoakseni sentraalisia, aina kunkin sanottavan keskelle upottavia, ja valaisevat ne sieltä kuin yhdessä silmänräpäyksessä kaikki sanottavan kanssa yhteydessä olevat asiat. Jokainen lause on oma ajatuksensa, ja vaikka se ensi silmäykseltä olisi hämäräkin ja oraakelinomainen, tietää ennakoita, että kannattaa vaivan aukaista sen tarkoitus itselleen selväksi, sillä jokainen niistä lauseista kätkee valovoimaa itsessään.

Emersonin kirjat ovat valmiin kypsän miehuuden hartauskirjoja. Hän kirjoittaa ihmisille, jotka vakavan, ihmisensä vaativan työn lomassa kaipaavat hengen maailmankin virvoittavaa vilvakasta kosketusta ja sitä varten etsivät ystävää, jonka huulilta juoksee elämäkokemus painokkaina, sisällökkäinä sanoina, joita saavat hetkeksensä unohtua kuulemaan ja omassa mielessään tosiksi havaitsemaan. Tämmöinen kokenut, miehekäs ystävä juuri on Emerson. Hän puhuu meille jokapäiväisimmistä asioista, puhuu kaikesta, mikä jokapäiväisessä elämässä on mieltämme ja ajatuksiamme lähellä; tuskinpa on ihmisellä mielentilaa, jota hän ei jossain lauselmassaan olisi pukenut sanoiksi ja kuulakkaaksi, tyynnyttäväksi ajatukseksi.

Se ytimekkyys ja sisällökkyyys, jolla Emersonin joka lause on ladattu, riippuu osaksi hänen työtavastaan kirjailijana. Hän ei kirjoita mitään yhtenäisiä esityksiä, hän kirjoittaa lauseittain. Ajatuksen, mikä kulloinkin on kirkastunut hänelle, on hän pukenut lauselmaksi, nämä lauselmansa sommittelee hän myöhemmin yhteen, sikäli kuin ne ovat jossakin ajatus- tai asiayhteydessä keskenään. Tätenpä ei hän johdukaan mihinkään kuolleeseen johtelemiseen, jokaisen lauseensa antaa hän semmoisenaan, asiallisuudellaan itsensä todistavana, elävänä, elämää sisältävänä. Sisällökäs ihminen on sulkenut itsensä niihin kokonaisesti, antanut niissä koko hetkellisen elämän näkemyksensä.

Tosin johtuu tästä samasta asiasta sekin, ett'ei hän koskaan anna järjestelmällistä, täydellistä esitystä elämäkatsomuksestaan. Ja myöskin se, että hänen ajatuksensa yhdessä kohtaa saattavat näyttää olevan vaikeasti ristiriidassa hänen jossakin toisessa yhteydessä esittämiensä ajatusten kanssa. Mutta tämä on ainoastaan näennäistä ja johtuu arvostelijan malttamattomuudesta. Hänen maailmankatsomuksensa, semmoisena kuin se puhuu hänen kaikista teoksistaan ja hänen jokaisesta lauseestaan, on päinvastoin ihmeellisen eheä. Juuri se, että hän joka lauseessa antaa ajatuksensa niin välittömästi ja kokonaisesti ja minkään sivuajatuksen heikentämättä, valaa niihin semmoisen yhtenäisyyden ja yhteenkuuluvaisuuden, jommoista hän ei olisi voinut saavuttaa rautaisimmallakaan ulkonaisella järjestelmällisyydellä. Jos hänen ajatuksensa joskus tilapäisesti näyttävät olevan ristiriidassa keskenään, niin on upottauduttava niiden henkeen, tunkeuduttava ainoastaan syvemmälle hänen persoonallisuuteensa, ja sieltä käsin, kuin korkeammalta tasolta, on selkenevä, kuinka tämä ristiriita ei olekaan mikään ristiriita, ainoastaan sama asia nähtynä eri valaistuksessa. Ajatusrakenteen kokonaisuus riippuu sisällisesti rehellisyydestä ja kiinteästä, kohdistuvasta, asiassa

pysyvistä kuvausvoimasta, eikä mistään ulkonaisesti noudatetusta johdonmukaisuudesta. Ken puhuu välittömästi havaitsemuksensa mukaisesti ja valaa lauselmansa omasta persoonallisuudestaan, hänen sanansa oikeassa hengessä ymmärrettyinä eivät voi joutua ristiriitaan keskenään; ristiriidan tuo niihin ainoastaan vieras, tyypistävä, ajatusten hennot juuret katkaiseva katsoja, joka ei voi omassa mielessään uudestaan synnyttää ja nähdä herätettyä kuvaa yhteyksissään ja riippuvaisuuksissaan.

Tämmöisen jokaiseen yksityiseen kohtaan keskittyvän sisältöpitaisuutensa vuoksi onkin Emerson henkisesti ravitsevimpiä kirjailijoita. Sanon ravitsevimpiä, sillä en löydä muutakaan sanaa, joka lähemmin vastaisi sitä tyydytettyä, turvallista tunnetta, jolla häntä lukee. Tosin löytyy kirjailijoita ja ajattelijoina, jotka ovat elämän tykyntää lähempänä, joiden suonissa elämä itse väkevämpänä, ahdistavampana, mutta ihanampanakin sykkii, joilla on hedelmällisempi, suurempia kokonaisuuksia omakseen sulattava omistuskyyky, jotka voivat hengestään heittää valtaavimmat siltakaaret ihmisen järjen ja olemisen salaperäisyyden välille, jotka, lyhyesti sanoen, ovat elämää uhkuvat, riemukkaammat ja riemastuttavammat, semmoisia, joiden olennossa on väkevämpi usko ja elämä, ja jotka siis voivat sytyttääkin väkevämpää uskoa ja elämää, mutta näiden ihmiskunnan huumaajain ja hurmaajain rinnalla ja ohella on Emersonin laatusilla viileämmillä, karummilla hengilläkin oma ihana ylevä tehtävänsä ihmiselämän kirkastajina ja tyynnyttäjinä. Heidän silmänsä alla ei tosin olemisemme salaperäisyydessä muodostu mitään uutta, he eivät hedelmöitä meitä, avaa meitä uusiin näkemyksiin, näkemyksiin, joiden huumauksessa unohtaisimme itsemme, omat rajamme, ulkonaisen olemisemme vajanaisuudet, mutta he avaavat meille olevan hetken arvokkaaksi, täyttävät mielemme mietiskeliällä tyvenellä järjen ilolla, rikastuttavat jokapäiväistä olemistamme. —

Se Emersonin kirja, joka täten ilmestyy suomenkielellä, ei ehkä ole se kirja, jossa Emersonin kirjoitustapa esiintyy luonteenomaisimpanaan ja välittömimpänä. Emerson on siellä parhaiten kotonaan, missä hän saa lausua ajatuksensa vapaasti, minkään ulkonaisen sommittelu-näkökohdan häntä häiritsemättä. Niinpä ovatkin hänen omimpia kirjojaan ne, joissa hänen selvitetävänä oleva aine ei mitenkään sido häntä pysymään jonkun ulkonaisen kokonaisuuden puitteissa, vaan joissa hän saa pudotella ajatuksensa kuin kultamurusina lukijan poimittaviksi ja joissa ei useinkaan näe, missä yhteydessä juuri luettu lause on edellisensä ja selvitetävään asiaan, mutta joissa lause itsensä ja semmoisenaan on täyden ajattelevan huomion arvoinen. Tässä, nyt puheenaolevassa kirjassa ei Emerson ihan niin vapaasti ja huolettomasti saa jättäytyä kuhunkin yksityiseen lauseeseensa, hänen täytyy, – vaikka toisinaan tuntee miten väkijäisesti se tapahtuu – koota ajatuksensa kulloinkin käsiteltävän persoonallisuuden ympärille, ryhmittää ne tiukemmin ja kohdistuvammin käsiteltävää ainetta koskeviksi. Mutta tästä ulkonaisesta keskittämispakosta johtuu myöskin, että tämä kirja lienee edullisin ensi tutustumiselle Emersoniin. Hänen ihmiskunnan johtavia henkiä käsittelevät luentonsa saavat siitä semmoisen helposti seurattavan yhtenäisyyden, jota muuten ei Emersonilla tapaa, ja ovat ne siitä syystä kevyemmät lukea kuin useat muut hänen kirjoituksensa. Sen ohella on Emerson näissäkin yhä Emerson, lyhyt, ytimekäs, satuva, ja tarjoa esitettävä, korkea, ihmistä lähellä oleva aine hänelle tilaisuuden lukemattomiin karun miehekkäisiin, henkeä rohkaiseviin ja valaiseviin sanoihin.

– Varsinkin luulisi kirjan semmoisen kun tämä otolliseksi ja terveelliseksi aikana ja oloissa semmoisissa kuin nykyiset meillä täällä Suomessa, jolloin kaikki keskinäinen arvonanto ja kunnioitus ihmisten välillä tuntuu olevan järkähtänyt sijoiltaan ja jolloin kaikenmoiset, ei päivänankarit edes, vaan päivänkirkujat täyttävät pimeällä, pienellä touhullaan ja kiihkollaan mielet ja jolloin räikeys tuntuu vievän miehensä pitemmälle kuin pätevyys. On hyvä, jos tässä masentavassa sekasorrossa mielet hetkeksi tulevat johdetuiksi siihen mielentilaan, joka on kaiken todellisen edistymisen ensimmäinen ehto ja lähde, kunnioitukseen ihmiskunnan parhaimpia kohtaan. *Kunnioitus*, ehdoton, avaroittava, on nimittäin ihmisen kasvattavin, kohottavin tunne; siitä juo sielu iäisyyttä ja kasvuvoimaa, ja sen varassa vartumme, tulemme ihmisiksi. Kunnioituksen voima on sivistyksen voimaa. Siinä kansassa ei ole ainesta sivistyskansaksi, jonka jäsenissä ei pala sammumaton, harras

kunnioitus, joka ei, kaiken muun unohtaen, kunnioita henkeä. Ja hengen kunnioittamiseen on Emerson suuri kasvattaja.

*Volter Kilpi.*

## I.

### Suurten miesten merkityksestä

On luonnollista uskoa suurin miehiin. Emme hämmästyisi yhtäkkiä tavatessamme nuoruutemme toverit sankareina ja ruhtinaallisessa asemassa. Kaikki mytologia alkaa puolijumalilla, ja olot, joissa nämä elävät, saavat ylevän ja runollisen loisteen: heidän neronsa kohottaa ne kirkkauteen. Gautama-taruissa söivät ensimmäiset ihmiset maata, ja maistui se heistä suloisen hyvältä.

Luonto näyttää olevan olemassa jaloimpia varten. Maailman säilyttävä voima on parasten ihmisten totuudenrakkkaus: he ovat maan suola ja terveys. Ken on elänyt heidän kanssaan, hänelle on elämä ollut iloisaa ja virkistävän voimakasta. Elämä tulee suloiseksi ja siedettäväksi ainoastaan uskoessamme, että tällainen seurustelu on mahdollista, ja todellisuudessa tai henkisesti pyrimme me olemaan ylempiemme seurassa. Heidän nimiensä mukaan nimitämme me lapsemme ja maamme. Heidän nimensä ovat kutouneet sanoiksi kieleen, heidän teoksensa ja kuvansa kaunistavat huoneitamme, ja jokainen päiväntapahtuma johtaa mieleen jonkun kaskun heistä.

Etsiä suurta miestä on nuoruuden unelma ja miehuuden vakavin teko. Me matkustamme vieraisiin maihin tavataksemme hänen luomiaan – jos mahdollista saadaksemme nähdä vilahduksen hänestä itsestäänkin. Mutta sen sijaan työntää kohtalo meidät toisaalle. Te sanotte, että englantilaiset ovat käytännöllistä väkeä, saksalaiset vieraanvaraisia, että Valensiassa on suloinen ilmasto ja että Sacramenton vuorissa on kultaa koottavana. Entä sitte, mutta minä en matkusta tavatakseni mukavuudessa elävää, rikkaita ja vieraanvaraista kansaa tai kirkasta sini-ilmaa tai kalleuksia, jotka ovat liika kalliita. Mutta kunpa olisi joku magneetti, joka osoittaisi ne maat ja asumukset, missä sisällisesti rikkaita ja voimakkaita ihmisiä asuu, niin moisin kaiken ja ostaisin sen, ja vielä tänäpäivänä lähtisin minä matkalle.

Koko ihmissuku on yhdessä kanssamme velassa heille. Tieto, että jossakin kaupungissa asuu mies, joka on keksinyt rautatien, kohottaa kaikkien sen asukkaiden arvoa silmissäni. Mutta suunnattominkin kaupunki, jos sen asukkaat ovat henkisesti mierolaisia, on inhottava kuin mätänevä juusto, tai muurahaiskeko, – mitä suurempi, sitä inhottavampi.

Meidän uskontomme on näiden suojeluspyhäimme rakastamista ja hellimistä. Tarujen jumalat ovat huippu- ja välkekohtia suurten miesten elämässä. Kaikki me valamme astiamme saman kaavan mukaan. Kaikki meidän valtaavat jumaluusoppimme, juutalaisuus, kristinusko, buddhalaisuus, muhamettilaisuus, ovat välttämättömiä ja välittömiä ihmismielen vuodatuksia. Historiantutkija on kuin mies, joka menee kauppapuotiin ostaakseen pukuja tai verhoja. Hän kuvittelee saaneensa uuden esineen. Jos hän käväisisi tehtaassa, havaitsisi hän, että hänen uusi kankaansa vain toistaa samoja kiehkuroita ja ruusukkeita kuin ne, mitkä tapaa Theben pyramidien sisäseinämillä. Käsitksemme jumalasta ja jumaluudesta on ihmissielun kirkastunut kuva. Ihminen ei voi piirtää, luoda taikka ajatella muuta kuin ihmistä. Hän uskoo, että suurten alkuaineitten pohjana ovat hänen ajatuksensa. Ja meidän ajattelumme tapaa kaikkialla saman alkuolemuksen, olkoon se sitte yhtenä tai erillisenä.

Jos nyt ryhdymme tutkimaan sen avun laatua, minkä saamme muilta, niin varokaamme liiksi noudattamasta nykyaikaista tutkimusta ja alkakaamme kylliksi alusta. Me emme saa taistella rakkautta vastaan emmekä kieltää toisten ihmisten oleellista olemassaoloa. En tiedä, miten meidän on käyvä. Meissä elää yhteiskunnallisia voimia ja vaistoja. Meidän tunteemme toisia ihmisiä kohtaan synnyttää jonkinlaisen edun ja hyödyn vuorovaikutuksen, jota ei mikään voi korvata. Voin toisen avulla tehdä semmoista, jota en voi tehdä yksin. Voin sanoa sinulle semmoista, jota en ennen ole voinut sanoa itselleni. Muut ihmiset ovat suurennuslaseja, joiden avulla luemme omaa mieltämme. Kukin ihminen etsii ihmisiä, jotka ovat toista laatua kuin hän itse, ja hyviä laatuaan; se on: hän etsii ihmisiä, jotka ovat hänen vastakohtiaan, ja mitä jyrkimmässä määrässä hänen vastakohtiaan. Mitä voimakkaampi on luonto, sitä tehokkaampi on sen vastavaikutus. Säilyttäkäämme laadut puhtaina.

Jättäkäämme pikkunerot arvoonsa. Pääeroavaisuus ihmisten välillä on siinä, täyttävätkö he omat tehtävänsä vai eivätkö. Ihminen on semmoinen jalo kasvi, joka kehkeää kuin palmu sisältä ulospäin. Omat tehtävänsä, vaikka mahdottomat toisille, voi hän suorittaa kevyesti ja kuin leikillä. Sokurin on helppoa olla makeata ja salpietarin suolaista. Näemme usein paljon vaivaa tavoittaaksemme ja saavuttaaksemme semmoista, joka itsestään lankeaisi käsiimme. Sitä ihmistä pidän minä suurena miehenä, joka elää korkeammassa ajatuspiireissä, joihinka toisten täytyy kohota työllä ja vaivalla; hänen tarvitsee ainoastaan aukaista silmänsä nähdäkseen asiat niiden todellisessa valossa ja suurissa suhteissa, kun taas toisten täytyy tehdä tuskallisia korjauksia ja valppaasti varoa itseään kaikilta mahdollisilta erehdyksiltä. Sellainen ihminen auttaa meitä juuri tässä suhteessa. Kauniin henkilön ei ole mikään vaiva kuvastaa kauniilta silmiimme, ja kuitenkin, kuinka armaan hyvä on hänen tekonsa! Vaikeampaa ei ole viisaankaan jakaa viisauttaan toisille. Ja kukin voi tehdä omat parhaat tekonsa helpoimmasti. "Peu de moyens, beaucoup d'effét." [Vähällä paljon.] Se on suuri, ken luonnostaan on sitä, mitä hän on, eikä missään muistuta toisia.

Mutta hänen täytyy olla hengenheimolaisemme ja vaikuttaa jollakin tapaa selvittävästi elämäämme. En voi itse ilmaista, mitä haluaisin tietää, mutta olen huomannut löytyvän ihmisiä, joiden luonne tai teot vastaavat kysymyksiin, joita en ole älynnyt tehdä. Vastaapa joku semmoiseenkin kysymykseen, jota ei kukaan hänen aikalaisistaan ole tehnyt, ja jää yksin. Menneet ja nykyiset uskonnot ja filosofiat vastaavat moneen muuhun kysymykseen. Muutamat ihmiset vaikuttavat meihin rikkaina mahdollisuuksina, mutta ollen avuttomia itsessään ja avuttomia aikansa keskellä eivät he – ikäänkuin jonkun leikkivän ilmassa liihottelevan vaiston uhreina – voi ilmaista sitä, mitä kaipaamme ilmaistuksi. Mutta suuret ovat lähellä, me tunnemme heidät ensi silmäykseltä. He tyydyttävät kaikki odotuksemme ja täyttävät aina paikkansa. Mikä on hyvää, se on aina vaikutusvoimaista, hedelmällistä; se ottaa tilansa, hankkii ravintonsa ja liittolaisensa. Terve omena kantaa siemeniä, ei sekasikiö. Jos mies on paikallaan, on hän luova, hedelmällinen, kiehtova, ja hurmaten joukot panee hän aikeensa täytäntöön. Virta uurtaa omat uomansa, ja kukin oikeutettu aate murtaa omat tiensä ja luo omat menestymisehtonsa: – viljaa ravinnoksi, muodot ja laitokset ilmaisukeinoiksi sisäisille pyrinnoille, aseet taistelua varten, oppilaat, jotka sitä selvittävät. Todellisella taiteilijalla on koko maanpiiri alustanaan, seikkailijalla ei vuosikausien taistelujen jälkeenkään ole leveämpää ponnistusalaakaan jalkainsa alla kuin omat anturansa.

Tavallisessa puheessamme eroitamme kaksi eri laatua hyötyä tai etua, joita meillä on suurista miehistä. Välitön anti on mieluista alkuperäisemmälle käsityskannalle; välitön aineellisen tai henkisen avun anti, semmoisten kuin terveys, ikuinen nuoruus, tarkat aistit, parannustaito, taikavoima, ennustustaito. Poikanen uskoo, että on olemassa opettaja, joka voi myydä hänelle viisautta. Kirkkokunnat uskovat vieraaseen lunastusvoimaan. Mutta, tarkemmin katsoen, emme anna suurta arvoa välittömille antimille. Ihminen on sisältäpäin kehkeävä olento, ja kasvatusta on ainoastaan kehittämistä. Muilta saamamme apu on keinotekoisista, ulkonaista, verrattuna luonnon ilmestyksiin itsessämme. Minkä täten opimme, on ihanaa opittuna ja toteutettuna, ja vaikutus siitä jää elämään. Todellinen siveys on sisäistä ja säteilee sielusta ulospäin. Antimet ovat ristiriidassa kaikkeuden lakien kanssa. Toisia palvelen palvelemme itseämme. Ihmisen lunastus tapahtuu hänen itsensä kautta. "Hoida omat asiasi!" sanoo henki: "houkkio, aiotko kurottua pilviin tai sekaantua muiden ihmisten asioihin?" Vielä on jäljellä välillinen palvelus. Ihmisillä on kuvannollinen ja edustava merkitys, ja hyödyttävät he meitä henkisesti. Böhme ja Swedenborg näkivät, että oliot ja asiat ovat esikuvallisia ja edustavia. Samaten ovat ihmiset esikuvallisia, edustaen ensinnäkin olioita, toiseksi aatteita.

Kuten kasvit muuntavat kivennäisaineita eläinten ravinnoksi, siten muuntaa kukin ihminen jotakin raaka-ainesta luonnossa ihmistarpeisiin. Tulen, sähkön, magnetismin, raudan, lyijyn, lasin, pellavan, silkin, puuvillan keksijät; työ-aseitten tekijät, kymmenmurtolaskutavan keksijä, mittaustieteilijä, insinööri, soittotaiteilija, – kukin he omalta kohdaltaan tasoittavat yhteistä tietä läpi tiettömän, tuntemattoman tiheikön. Kussakin ihmisessä elää joku salaperäinen veto jotakin varmaa

luonnonalaa kohti, jonka toteuttaja ja tulkitsija hän on, kuten Linné kasvien, Huber mehiläisten, Fries jäkäläin, Van Mons päärynäin, Dalton atoomien, Euclides viivojen, Newton differentiaalilaskutavan.

Ihminen on luonnon keskiö, josta langat johtavat kaikkeen maailmassa, niin juoksevaan kuin kiinteäänkin, niin aineellisesti olevaan kuin aineessa vaikuttavaankin. Maa pyörii, ja jokainen turve, jokainen kivi joutuu kerta puolipäivän auringon paahteeseen: samaten joutuu jokainen elin, jokainen elintoiminta, happo, kide, tomuhiukkanen suhteeseen ihmisen aivojen kanssa. Se saa vartoa kauan, mutta sen vuoro tulee. Kullakin kasvilla on oma loisensa ja kullakin luodulla oliolla oma rakastajansa ja runoilijansa. Höyry, rauta, puu, kivihiihi, magneetti, jodi, vilja, puuvilla ovat jo päässeet oikeuksiinsa; mutta kuinka harvoja aineksia on taidokkuutemme sentään tähän asti käyttänyt hyväkseen! Enimmät luontokappaleet ja luonnonvoimat piilevät vielä salassa ja odottavat. Näyttää kuin kukin niistä odottaisi, kuten tarujen lumottu prinsessa, määrättyä ihmisellistä vapauttajaansa. Kukin niistä on päästettävä lumouksestaan ja astuva päivänvaloon ihmishaamussa. Keksintöjen historiassa näyttää kuin olisi kukin kypsä ja salattu totuus ikäänkuin muovaillut aivot itselleen. Magneetin piti ruumiillistua ihmiseksi jonakin – Gilbertinä, Swedenborgina, tai Örstedinä, ennenkuin ihmisjärki voi käsittää sen voimat.

Jos rajoitamme huomiomme ainoastaan silmiinpistävimpiin voittopuoliin; – niin liittyy kivennäis- ja kasvimaailmaan omituinen vakava viehäytys, joka korkeimmissa asteissa suorastaan ilmenee luonnon sulona – kuten kiteen säihke, luontaistaipumusten varmuus, kulmien täsmällisyys. Valo ja pimeys, kuumuus ja kylmyys, nälkä ja ravinto, makea ja karvas, kiinteät ja nestemäiset aineet sekä kaasut kiertävät ympärillämme armaassa kehässä, viihdyttäen miellyttävällä vaihtelullaan elämän päivää. Jok'ikinen päivä toistaa silmä tuota ensimmäistä olemisen ylistystä, – "ja katso, kaikki oli sangen hyvää". Me tiedämme, missä ne ovat löydettävissä nuo taiturit, ja mieltymyksemme niihin yhä suurenee rohkeampien sielujen vähäisen kokemuksen perustalla. Mutta olemmekin oikeutetut korkeampiin etuihin. Tiede näet on vajanainen niin kauan kuin ihmismieli ei ole leimannut sitä vaikutuksellaan. Toista on logaritmijärjestelmä ja toista sen elävä toteutuminen kasvitieteessä, säveltaiteessa, optiikassa, rakennustaiteessa. Laskutaito, anatomia, rakennustaide, tähtitiede kätkevät itsessään edistysmahdollisuuksia, joita tuskin voi aavistaakaan ensi näkemältä, kun ne yhtyneinä järkeen ja tahtoon astuvat elämään ja toistuvat puhelussa, luonteissa ja yhteiselämässä. Mutta tästä myöhemmin. Nyt puhumme ainoastaan perehtymisestäämme niihin niiden omassa piirissä ja siitä, miten ne näyttävät ikäänkuin tenhoavan ja vetävän luokseen jonkun neron, joka koko elämäkseen omistautuu yhdelle ainoalle asialle. Tulkitsemisen ja selvittämisen mahdollisuus perustuu jonkinmoiseen yhteyteen havaitsijan ja havaittavan välillä. Kaikella aineellisella on taivaallinen puolensa, on se kohtansa, jossa se kosketuksessa ihmismielen kanssa vaihtuu henkiseksi ja kohoo välttämättömyyksiensä piiriin, jossa sillä on yhtä ehdoton sijansa kuin kaikella muullakin. Ja tätä päätekohtaansa kohden pyrkii kaikki oleva alinomaa. Kaasut tihenevät kiinteiksi, kemialliset aineet joutuvat kasveihin ja kasvavat, joutuvat eläimiin ja liikkuvat, joutuvat ihmiseen ja ajattelevat. Mutta valitsijakunta määrää myöskin edustajansa kannan. Hän ei ainoastaan edusta, vaan kuuluu itse myöskin edustettavainsa piiriin. Ainoastaan kaltainen voi ymmärtää kaltaistaan. Syy, miksi ihminen ymmärtää jotakin luonnosta, on se, että hän itsekin on sitä, hän on suorastaan puhjennut luonnosta, tai olemasta sen osana. Eläväksi tullut kloori tietää jotakin kloorista, lihaksi tullut sinkki sinkistä. Ainesten laatu määrää hänen elämänsä suunnan; ja hän voi lukuisissa vivahduksissa ilmaista näiden ainesten ominaisuuksia ja voimia, koska hän on muodostunut niistä. Ihminen, maailman tomusta luotu, ei unohda alkuperäänsä; ja kaikki mitä ei henki vielä ole virvoittanut eläväksi, on kerta puhuva ja ajatteleva. Luonto, jonka syvänteitä ei vielä ole paljastettu, on joskus tuleva ilmi kaikissa salaisuuksissaan. Sanoisimmeko että kvartsivuoret ovat jauhenevat lukemattomiksi Vernereiksi, von Buch'eiksi, Beaumont'eiksi, ja että ilmapiirien laboratorioissa soljuu alkutilassaan ties mitä Berzeliuksia ja Davys'ia?

Niinpä istumme lietemme ääressä ja tapaillemme käsillämme maailmaa navasta napaan. Tämä ikäänkuin kaikkialla läsnäoleminen lievittää tilamme puutteenalaista vajanaisuutta. Jonakin

noista taivaallisista päivistä, jolloin taivas ja maa kohtaavat ja kohottavat ihanuuteen toisensa, tuntuu vajanaiselta, että meillä on ainoastaan yksi elämä eletävänä: halajaisimme itsellemme tuhannet päät ja tuhannet ruumiit, jotta voisimme viettää sen sanomatonta kauneutta lukemattomilla tavoilla ja lukemattomissa paikoissa. Onko tämä ainoastaan kuvittelua? Niinpä toden totta, edustajissamme toistuvat voimamme moninkertaisina. Kuinka helposti omistammekaan heidän töittensä hedelmät! Kukin Amerikkaan purjehtiva laiva on saanut karttansa Kolumbukselta. Joka ainoa novelli on lainannut Homeroolta. Jokainen salvumies, joka käyttää höyläänsä, lainaa unohtuneen keksijän neroa. Elämää ympäröi tietojen kehä, ihmisten jälkeenjättämä, ihmisten, jotka ovat häipyneet, jättääkseen valosäikeensä taivaallemme. Insinööri, kauppias, lakimies, lääkäri, siveysopin saarnaaja, jumaluusoppinut, jokainen ihminen, sikäli kuin hänellä on jotakin tietoa, kaikki ovat he elinehtojemme kartoittajia, sen pituus- ja leveysasteiden määrittelijöitä. Nämä uranaukaisijat rikastuttavat meitä joka taholle. Meidän pitää avaroittaa elinpiiriämme ja monistaa suhteitamme. Me voitamme yhtä paljon havaitessamme uuden ominaisuuden vanhassa maapallossamme kuin keksiessämme uuden tähden.

Olemme liian alttiisti vastaanottavia saadessamme tuollaista aineellista tai puol'aineellista apua. Emme saa olla yksinomaan säkkeitä ja vatsoja. Tai astuaksemme askelta korkeammalle – meitä hyödyttää enemmän myötätuntomme. Toimeliaisuus on tarttuvaa. Tähtäämällä katseemme sinne, minne toisetkin tähtäävät katseensa, ja käsittelemällä samoja asioita, tavoitamme ja oivallamme sen lumon, joka on viehättänyt nämä toisetkin. Napoleon sanoi: "Älä taistele liika usein saman vihollisen kanssa, muuten opetat hänelle koko sotataitosi." Puhumalla paljon jonkun valpasmielisen ihmisen kanssa opimme hyvin nopeasti näkemään asiat samassa valossa kuin hänkin, ja aavistamme kussakin eri tapauksessa hänen ajatuksensa.

Ihmiset voivat auttaa toisiaan järjellään ja tunteellaan. Muu apu on minusta ainoastaan näennäistä. Jos aiotte antaa minulle leipää ja lämpöä, niin tunnen maksavani niistä täyden hinnan, ja lopulta jään kuitenkin samaksi mitä olinkin, en paremmaksi enkä huonommaksi; kaikki henkinen ja siveellinen hyvä taas on suoranaista voimien lisäystä. Se lähtee sinusta, tahtoen tai tahtomattasi, ja hyödyttää minua, jota et ikinä ole ajatellutkaan. En voi kuulla puhuttavankaan minkäänlaatuisista persoonallisista avuista ja suuresta työkyvystä tuntematta mielessäni virkoavan elokkaan päättäväisyyden. Kaikki mikä on ihmisvoimin suoritettavissa herättää meissä kilvoittelun halua. Cecilin sanat Valter Raleighistä: "Tiedän hänellä olevan suunnattoman työkyvyn", ne vaikuttavat kuin sähköisku. Samaten vaikuttavat Clarendonin kuvaukset Hampdenista, "jonka työteliäisyyttä ja valppautta ei uutterinkaan voinut väsyttää ja uuvuttaa, ja joka oli niin läpitukenvan lahjakas, ettei ovelinkaan ja teräväpäisinkään voinut johtaa häntä harhaan, sekä jonka mieskohtainen rohkeus oli tasapinnassa hänen parhaiden avujensa kanssa", – tai Falklandista, "joka siinä määrin kunnioitti totuutta, että hän ennemmin olisi tahtonut varastaa kuin teeskennellä". Emme voi lukea Plutarkoa sykähtämättömin sydämin; yhdyn kiinalaisen Menciuksen lauselmaan: "Viisas mies on satojen sukupolvien opettaja. Missä Loon tavat tunnetaan, siellä tulevat tyhmit viisaiksi ja horjuvat päättäväisiksi."

Tämä selittää elämäkerrallisten kuvausten siveellisen merkityksen; kuitenkin on vainajien vaikeampi liikuttaa elävien sydämiä kuin omien aikalaisten, vaikkapa näiden nimet eivät eläisikään yhtä kauan. Mitä merkitsee minulle semmoinen ihminen, jota en koskaan ajattele, kun taas syvimmissä yksinäisyydessäkin ovat luonani ne, jotka tukevat henkeäni ja ihmeellisesti ylentävät ja elähyttävät mieltäni. Rakkaus osaa aavistaa toisen ihmisen elämäntehtävän paremmin kuin hän itse ja uljaasti rohkaisten pysyttää häntä tehtävässään. Mitä on ystävyydessä ylevämpää kuin tuo jalo vetovoima, jolla se liittyy kaikkeen hyvään meissä? Emme koskaan enää ole ajattelevat halventavasti itsestämme ja elämästä. Olemme kannustetut pyrkimään jotakin tarkoituserää kohti, eikä maatyömiehen työskentely radan varrella enää saata meitä häpeämään.

Tästä riippuu tuo minusta mitä puhtain kunnioitus, jota kaikki kansanluokat tuntevat päivän sankaria kohtaan, Coriolanuksesta ja Gracchuksesta alkaen Pittiin, Lafayetteen, Wellingtoniin,

Websteriin, Lamartineen asti. Kuulkaa, mikä riemu täyttää kadut. Kansa ei voi nähdä häntä kyllikseen. Miehestä he riemuitsevat! Kas siinä pää ja vartalo! Mikä otsa! mitkä silmät! Atlaksen olkapäät, ja koko ryhti sankarillinen; ja sisäistä voimaa kyllin johtamaan tuota mahtavaa koneistoa! Tämä ilo siitä, että on päässyt täyteen ilmaisuunsa se, mikä jokapäiväisessä kokemuksessa tavallisesti esiintyy surkastuneena ja keskeneräisenä, toistuu ja paljoo korkeammassa muodossa siinä ilossa, joka lukijalla on kirjailijanerosta, ja on juuri tässä tämän ilon salaisuus. Mitään ei ole jätetty kätköön. On tulta kyllin, jotta sillä sulattaa vaikka kokonaisen kultavuoren. Shakespearen pääansion voi sanoa olevan siinä, että hän kaikista ihmisistä parhaiten on osannut englannin kieltä ja voinut ilmaista, mitä on tahtonut. Mutta tuo ilmaisun vapaa ja esteetön virtailu uomissaan ja kanavissaan on ainoastaan terveyttä tai onnellista luonnonlaatua. Shakespearen nimi johtaa mieleen toisia ja puhtaasti henkisiä lahjoja.

Senaattoreilla ja ruhtinailta ritarimerkkeineen, kunniamiekkoineen ja vaakunakilpineen ei ole jaettavanaan suosionosoituksia, verrattavia siihen, että ilmaisee toiselle ihmiselle ajatuksia, jotka edellyttävät vissiä ylemmyyttä hänen hengenelämässään. Tätä kunniaa, joka jokapäiväisessä ympäristössä tuskin kohtaa ihmistä kuin kerran pari hänen elämässään, jakaa nero alinomaa ympärilleen tyytyväisenä, jos silloin tällöin, kerta vuosisadassa, hänen antimensa otetaan vastaan. Aineellisten arvojen määrääjät alenevat ikäänkuin joiksikin kokeiksi ja leipureiksi, kohta kun ilmenee joku noita henkisten arvojen määrittelijöitä. Nero on yliaistillisten asiain luonnontutkija tai maantieteilijä, ja piirtää hän niiden karttaa; ja tutustuttamalla meitä uusiin toiminnan aloihin jäähdyttää hän mielenkiintoamme entisiin. Me omaksumme nämät yhtäkkiä sinä todellisuutena, josta se maailma, johon aiemmin olimme tutustuneet, oli ainoastaan heijastuskuva.

Menemme voimistelusaliiin tai uimakouluun nähdäksemme ruumiinvoimaa ja – kauneutta; yhtäläinen ilo ja korkeampi nautinto on kaikenlaisten henkisten lahjojen näkemisestä; semmoisten kuin muiston voima, matemaattinen yhdistelykyky, suuri ajattelumahti, elävä mielikuvitus, samaten monipuolisuus ja syventymis- ja keskittymisvoima, nämä kaikki kun ilmaisevat ihmismielen näkymättömiä elimiä ja jäseniä, jotka jäsen jäseneltä vastaavat ruumiinosia. Me astumme näet täten uudelle voimistelutanterelle ja opimme arvioimaan ihmisiä heidän todellisimpien ominaisuuksiensa mukaan tai, kuten Plato sanoo: "valitsemaan ne, jotka ilman silmien tai minkään muun aistimen apua etenevät kohti totuutta ja todellista olemista". Ensimmäinen näistä voimista on mielikuvituksen ilakointi, lumo ja riemukas luova toiminta. Ihmisen mielikuvituksen herätessä näyttävät hänen voimansa kasvavan kymmen- ja tuhatkertaisiksi. Se herättää meissä ihanan vapauden ja riippumattomuuden tunnon ja virittää mielessämme uljaan uskaltavan rohkeuden. Me tulemme kimmoisiksi kuin ruutikaasu, ja lauselma jossakin kirjassa tai sana, joka on lausuttu jossakin keskustelussa, vapahtavat mielikuvituksemme, ja silmänräpäyksessä huuhtelee päätämme linnunrata ja jalkamme tallaavat syvänteiden pohjaa. Ja tällöinen hyväteko on todellista, sillä nämä hengen avaruudet ovat oikeutettua perintöämme, ja kerta astuttuamme yli rajojen, emme enää koskaan ole aivan samoja sääällittäviä rajoitettuja olentoja kuin ennen.

Ylemmät hengen lahjat ovat niin läheisiä toisilleen, että kaikissa etevimmissä kyvyissä aina ilmenee jotakin mielikuvituksen voimaa, jopa lahjakkaimmissa matematikoissakin mutta varsinkin ilmenee sitä miellissä, joiden ajattelu on välitöntä sisäistä havaitsemista. Nämät auttavat meitä sillä, että käsittävät elämän pohjaa hallitsevan yhteyden ja vastakohtaisuuden. Plato, Shakespeare, Swedenborg, Goethe eivät ikinä ummistaneet silmiään kummaltakaan näistä laeista. Näiden lakien tajuaminen on jonkinlainen sielujen mittapuu. Pienet sielut ovat pieniä juuri siksi että ovat voimattomia niitä tajuamaan.

Mutta näilläkin kemuilla on mässäyksensä. Järjen meissä herättämä ilo muuttuu järjen tulkitsijan jumaloimiseksi. Varsinkin tapaamme esimerkkejä tällöisestä orjistumisesta silloin kun ihmiskuntaa on opettanut ja ohjannut henki, jonka ajatusvoima on ollut erikoisesti sääntöperäistä. Tästä ovat esimerkkejä Aristoteleen hallitseva asema ajatusmaailmassa, Ptolemaioksen tähtitiede, Lutherin, Baconin ja Locken vaikutus, – sekä uskonnossa kaikkien pappisvaltojen, pyhimysten ja

lahkokuntien historia, jotka ovat ottaneet nimensä perustajansa mukaan. Mutta voi, joka ihminen on sellainen uhri. Ihmiselimen heikkous viekottelee aina voimaa käyttämään voimaansa väärin. Jokapäiväinen kyky riemukseen huikaisee ja sokaisee katsojan. Todellinen nero taas tahtoo varjella meitä itseltään. Todellinen nero ei tahdo orjuuttaa, vaan vapahtaa ja herättää meissä uusia aisteja. Jos kaupunkiimme ilmestyisi viisas mies, niin herättäisi hän niissä, jotka puhuisivat hänen kanssaan, uuden voiman ja rikkauten tunnon, aukaisemalla heidän silmänsä näkemään heille tähän asti tuntemattomia aarteita, hän rauhoittaisi mielemme horjumattoman vakaiaksi ja tyyntäisi meidät vakuutetuiksi siitä, ettei meitä voi pettää, koska kukin voisi nähdä elinehtojemme vajanaisuudet ja varmuudet. Rikas näkisi erehdyksensä ja köyhyytensä, köyhä turvasijansa ja apuneuvonsa.

Mutta luonto saattaa kaiken aikanaan tasapainoon. Sen keinona on kiertokulku. Sielu ei siedä vallitsijaa ylitsensä, ja kaipaa vaihtelua. Perheenemännät sanovat palvelijasta, joka on ollut kelvoinen: hän on palvellut jo liika kauan meillä. Olemme ainoastaan taipumuksia, tai paremmin vielä ilmauksia ja oireita, eikä kukaan meistä ole täydellinen. Me hipaisemme ja käymme, ja juomme siemauksen sieltä täältä elämän lukemattomia kuohuja. Kiertokulku on luonnon laki. Kun luonto riistää meiltä suuren miehen, tähyttää kansa taivaanrantaa nähdäkseen hänen seuraajansa, mutta semmoista ei näy, eikä ole näkyväkään. Hän on viimeinen laatuansa. Lähin suuri mies on esiytyvä jollakin toisella kokonaan uudella alalla; tällä kertaa ei mikään Jefferson tai Franklin, vaan joku suuri kauppanero, senjälkeen joku rautatiekuningas, sitten kalojen tutkija, sitte joku puhvelinpyytäjä ja tutkimusmatkailija, tai joku puolivilli Lännän kenraali. Tämä on turvamme karkeampiin vallitsijoihimme nähden, parhaimpia vastaan taas on hienempi apukeino. Voima, josta he tekevät meidät osallisiksi, ei ole heidän omaansa. Kun meitä hurmaavat aate-ihanteet, niin emme ole niistä velassa Platolle, vaan niille itselleen, joiden velallinen itse Platokin on.

En saa unohtaa, että olemme erikoisessa velassa eräälle erityiselle ryhmälle. Elämä on asteikkosarja. Suuret miehemme ovat suuressa määrässä eriarvoisia. Ihmiset ovat kaikkina aikoina noudattaneet joitakin harvoja miehiä, jotka joko sen aatteen laadun vuoksi, jota he edustavat, tai suuren vastaanottokykynsä takia ovat oikeutetut johtajan ja lainsäätäjän asemaan. Nämä opettavat meille alkuperäisen luonnon ominaisuudet – avaavat meille luonnon sisäisen lainmukaisuuden. Me uiskentelemme päivä päivältä harhojen virtaa, ja mieltämme tenhoovat ne ilmalinnat ja kangastukset, jotka pettävät ihmisiä ympärillämme. Mutta elämä on totinen asia. Valoisina hetkinä sanomme: "Auetkoon minulle tie todellisuuteen, liika kauan olen kantanut narrinkaapua." Tahdomme oppia tuntemaan taloustieteemme ja valtiotaitomme perusteet. Oppikaamme salakirjaimien selitys, tai, jos ihmiset ja asiat ovat jonkun taivaallisen sävelteoksen katkelmia, niin perehtykäämme sen juoksutuksiin. Järkemme on pettänyt meitä, mutta on ollut täysijärkisiä, tervemielisiä ihmisiä, jotka ovat iloinneet ja nauttineet rikkaasta, sisällökkäästä olemisesta. Minkä he tietävät, sen tietävät he meidän hyväksemme. Jokaisen uuden miehen ohella tulee ilmi jokin uusi luonnonsalaisuus, eikä raamattua ole kirjoitettava loppuun, ennenkuin on syntynyt viimeinen suuri mies. Nämä miehet taltuttavat eläimellisen luonnon huumehaaveet, he saattavat meidät mieleviksi ja malttaviksi ja antavat meille uusia pyrintöperiä ja uusia voimia. Ihmisten kunnioitus valitsee nämät korkeimmalle sijalle. Siitä ovat todistuksena ne lukemattomat muistopatsaat, muotokuvat ja muistomerkit, jotka johtavat heitä mieliimme jokaisessa kaupungissa, kylässä, asunnossa ja laivassa: —

Yhä nousevat etehemme haamunsa heidän  
Ylevämmät veljemme, yhtä tok' verta;  
Ja he vihkivät pöydät ja vuotehet meidän  
Sulolemmellä sanojensa, katseittensa.

[Käännöksessä esiytyvät runosäkeet on suomentanut maisteri *O. E. Helkiö*.]

Kuinka ilmaisisin ja selittäisin aatteiden ratkaisevan merkityksen, sen ihanan palveluksen, jonka tekevät meille ne, jotka istuttavat siveellisiä totuuksia ihmismieliin ja yleistajuntaan? —

Elämäni ajan on minua kiusannut eräs ainainen arviointi. Kun työskentelen puutarhassani ja karsin ja hoidan omenapuutani, niin tyydyttää työskentelyni minua, ja voisin jatkaa sitä loputtomiin. Mutta silloin tuleekin mieleeni, että päivä on kulunut ja ett'en ole tehnyt muuta kuin tätä mieluisaa tyhjänpäiväistä. Matkustan Bostoniin tai New-Yorkiin ja juoksen asioillani: ne tulevat suoritetuiksi, mutta päättynyt on päiväkin. Minua kiusaa muistelllessani, minkä hinnan täten olen maksanut tämmöisistä joutavuuksista. Johtuu mieleeni tarun aasinnahka, joka oli semmoinen, että ken vaan istui sillä, hänen toivonsa täytyivät, mutta joka toivolta hävisi siitä palanen. Menen hyväntekeväisyysyhdistykseen. Mitä tehnenkin, en voi siirtää silmiäni kellosta. Mutta jos ilmaantuisi siellä seuraan joku hieno ylevä sielu, joka tietäisi tuskin mitään eri ihmisistä ja puolueista, Carolinasta ja Cubasta, mutta joka voisi paljastaa lain, jota nämä kaikki erikoisasiat noudattavat, ja siten vakuuttaisi minut siitä iäisestä oikeudesta, joka tekee tyhjäksi jokaisen väärän pelaajan aikeet ja joka saattaa vararikoon jokaisen omanvoiton pyytäjän, joku, joka antaisi minulle tunnon siitä ett'en ole riippuvainen maastani ja ympäristöstäni ja ajasta ja ihmisruumiista, niin vapahtaisi se ihminen minut; minä unohtaisin kellon, liukuisin ulkopuolelle tukalia ahdistavia suhteitani, toipuisin vammoistani, heräisin kuolemattomaksi päästessäni tuntuun iäisistä haihtumattomista omaisuuksistani. Täällä keskellämme on kamppailu ankara rikkaudesta ja köyhyydestä. Me elämme torilla, jolla on saatavissa ainoastaan rajoitettu määrä vehnää tai villaa tai maata, ja jos minulla on niitä enemmän, niin täytyy niitä jollakin toisella olla sitä vähemmän. Näyttää kuin en saisi omistaa mitään rikkomatta hyviä tapoja vastaan. Kukaan ei iloitse toisen ilosta, koko oloimme on alinomaista sotajalalla olemista, alinomaista väärää sortamista. Jokainen saksilaisrotuinen lapsi on kasvatettu tahtomaan olla ensimmäinen. Se on meidän järjestelmämme; ja jokainen joutuu arvostelevaan arvonsa sen mukaan, miten syvää mielipahaa, kateutta ja vihaa hän herättää kanssakilpailijoissaan. Mutta noilla uusilla aloilla, aatteitten mailla on tilaa yllin ja kyllin: siellä ei ole sortavaa oman arvon tuntoa eikä tönkyä toisten teiden sulkemista.

Ihailen suuria miehiä, millä alalla he esiintyvätkin, ihailen toiminnan miehiä ja ajatuksen miehiä, ihailen jyrhiä ja ihailen herkkiä, "Jumalan ruoskia" ja "ihmiskunnan lemmikkejä". Ihailen ensimmäistä Caesaria ja Espanjan Kaarle V: ttä; Ruotsin Kaarle XII: tta, Richard Plantagenetia ja Ranskan Bonapartea. Ylistän jokaista kelvollista miestä, virkamiestä, joka täyttää sijansa, upseeria, ministeriä, senaattoria. Ihailen hallitsijaa, joka seisoo lujasti, raudanvarmasti paikallaan, jalosyntyisenä, rikkaana, ylväänä, kaunopuheliana, menestyvänä, lumoten kaikki alaisikseen ja valtansa ja voimansa tuiksi. Miekka ja nuija, tai mielet kuin miekka ja nuija, jouduttavat maailmojen työtä. Mutta suurempana pidän häntä, jos hän voi kieltää itsensä, ja kaikki sankarit ja sallia, että tulvi niiden sijalle järjenvalo, jonka rinnalla ja edessä yksityisoliot unohtuvat, tuo ylevänhieno, vastustamattomasti ylöspäin kohottava voima hengessämme, joka hävittää tunnon kaikesta yksityisolemisenä; voima niin suuri, että voiman omistajakin sen edessä hupenee olemasta. Silloin on hän oikea hallitsija, jos hän antaa hallitusmuodon kansalleen, silloin oikea pappi, jos hän julistaa sielujen yhdenvertaisuutta ja vapahtaa palvelijansa heidän sokeasta jumaloimisestaan, silloin oikea keisari, jos hän voi olla ilmankin valtakuntaansa.

Mutta tarkoitukseni oli ainoastaan vähän tarkemmasti määritellä paria kolmea näistä palveluksista. Luonto ei koskaan säästä opiumiaan ja lievityskeinojaan; vaan kaikkialle missä se vammaa luomiaan jollakin rumuudella tai puutteellisuudella, tuhlaa se voiteitaan haavalle, ja kärsivä kulkee iloisana läpi elämänsä, aavistamatta kurjuuttansa ja kykenemättä näkemään sitä, vaikka koko maailma jok'ikinen päivä osoittaa sitä sormellaan. Arvottomat ja vahingolliset yhteiskunnan jäsenet, joiden olemassaolo on yhteiskunnallinen mätä, pitävät poikkeuksetta itseään sorretuimpina olentoina maailmassa eivätkä ikinä toivu hämmästyvästä aikalaisensa kiittämättömyyttä ja itsekkyyttä. Maapallomme paljastaa kätkeytyjä voimia, ei ainoastaan sankareissa ja ylienkeleissä, vaan myöskin kielikelloissa ja juoruakoissa. Eiköhän ole omituista sekin, että on kätkeytyä kaikkeen olevaan varma määränsä hitaista saamattomuutta, säilyttävää, vastustavaa voimaa, jolle kaikki muuttuminen ja herääminen on vastahakoista? Ihan riippumatta kunkin henkisistä voimista ylpeilee jokainen

ihminen mielipiteestään ja on varma siitä, että hän on oikeassa. Ei ole sitä raihnaista isoäitiä, eikä narrimaisinta hölmöä, joka, käyttäen viimeisiä hitusia ymmärryksen ja järjen lahjojaan, ei omassa mielessään virnistelisi ja ilkkuisi toisten mielettömyyksille. Mikäli joku ihminen on erilainen kuin minä, sikäli on hän minun silmissäni houkio. Ihminen ei voi aavistaakaan, että hän saattaisi olla väärässä. Miten nerokasta liittää asiat toisiinsa tuolla liitekeinolla lujemmalla kuin mikään sementti! Mutta kesken kaikkea tätä sokean itsetyytyväisyyden virnistelyä astuu yht'äkkiä ohitsemme haamu, jota itse Thersiteskin voisi kunnioittaa ja ihailla. Se on hän, jonka pitäisi johtaa meitä sillä tiellä, jota vaellamme. Hänen apunsa on rajaton ja ehtymätön. Ilman Platoa melkeinpä kadottaisimme uskomme järkipäisten kirjojen mahdollisuuteen. Me näytämme tarvitsemme ainoastaan yhtä, mutta juuri sen me tarvitsemekin. Me kaipaamme liittyä ylevän uljaisiin ihmisiin, koska vastaanottokykymme on rajoittamaton ja koska seurustelu suurten kanssa helposti istuttaa suuruutta ajatuksiimme ja tapoihimme. Kaikissa meissä asuu viisauden mahdollisuus, vaikkapa se ainoastaan niin harvoissa elävänä vaikuttaa. Tarvitaan ainoastaan yksi viisas seurassa, ja kaikki ovat viisaita; niin nopea on tartunta.

Siten ovat suuret miehet kuin voide, joka poistaa silmiltämme itserakkauden kalvon, antaen meille kyvyn nähdä toisia ihmisiä ja heidän tekojaan. Mutta on vikoja ja heikkouksia, jotka ovat syöpyneet kokonaiseen kansoihin ja aikakausiin. Ihmiset tulevat aikalaisiinsa, vieläpä enemmän kuin esi-isiinsä. On huomattu, että vanhat aviopuolisot, tai henkilöt, jotka monta vuotta ovat asuneet yhdessä, tulevat toistensa näköisiksi; ja, jos he eläisivät kylliksi kauan, emme voisi eroittaa heitä toisistaan. Luonto kammoo tuommoista yhteenmukaisuutta, joka uhkasi sulattaa maailman muodottomaksi möhkäleeksi, ja rientää särkemään tuommoisia hentoja yhteenliittymiä. Samanlaista sulaumista tapahtuu saman kaupungin, saman lahkoon, saman puolueen jäsenien kesken; ja ajan aatteet liikkuvat ilmassa ja tartuttavat kaikki, jotka hengittävät sitä. Nähtyinä tarpeeksi korkealta näyttäisivät New-York täällä ja tuolla Lontoo, ja koko länsimainen sivistys kuin mielettömyyksen pesältä. Me pidämme toisiamme silmällä ja kiihotamme kilvoittelevalla kateudellamme ajan virmaa mielettömyyttä. Kilpenä omaatuntoamme vastaan käytämme yleistä tapaa ja aikalaisiamme. Ja toisaalta on ylen helppoa olla yhtä viisas ja hyvä kuin kanssaihmisemme. Opimme varsin helposti aikalaisiltamme sen minkä hekin tietävät, ja opimme sen ikäänkuin omistaisimme sen ihomme huokosten kautta. Me tajuaamme sen myötätunnon voimalla, tai kuten vaimo kohoo miehensä henkiselle ja siveelliselle tasolle. Mutta me pysähdymme siihen, mihin hekin pysähtyvät. Hyvin vaikeata on meidän astua siitä edemmäksi. Suuri ihminen, tai semmoinen, joka pysyy luonnon povella ja katkaisee tapojen siteet, pelastaa meidät uskollisesti noudattaessaan johtavia aatteita sovinnaisista erehdyksistä ja suojelee meitä aikalaisiltamme. He ovat niitä poikkeuksia, joita tarvitsemme kaiken muun yhtäläistyessä. Vieras suuruus on vastamyrkky kaikelle ummehtuneelle, keskinkertaisuuteensa piintyvälle salaseuraisuudelle.

Täten vahvistaa ja vaurastuttaa meitä nero, ja me virkenemme tahmentumisesta, jonka liika paljo seurusteleminen vertaistemme kanssa on aiheuttanut, ja me uskallamme riemuiten luonnon syvyyksiin, suuntaan, johonka hän meitä johtaa. Miten korvaakaan yksi ainoa suuri mies kokonaiset kääpiökansat! Jokainen äiti soisi yhden pojistaan neroksi, vaikkapa kaikki muut jäisivätkin keskinkertaisiksi. Mutta uusi vaara uhkaa suuren miehen vaikutuksen liikanaisuudessa. Hänen vetovoimansa tempaa meidät sijaltamme. Me olemme tulleet henkisesti riippuvaisiksi ja henkisiksi itsemurhaajiksi. Oi! tuolla jo häämöttää apumme taivaan rannalla: – uusia suuria miehiä, uudenlaatuisia ja uusin lahjoin, kaikki tasoittaen ja heikentäen toistensa vaikutusta. Me saamme kyllämme kunkin erikoisen suuruuden hunajasta. Jokainen sankari muuttuu lopulta rasitukseksi. Voltaire ei ollut ehkä mikään ilkeä ihminen, kuitenkin hän sanoi lempeästä Jesuksesta: "Kunpa en ikinä enää tarvitsisi kuulla sen miehen nimeä." Ylistetään George Washingtonin kuntoa. – "Hitto vieköön koko Georg Washingtonin!" on jakobini-paran ainoa vastaus ja puolustus. Mutta ihmisluonto tarvitsee tällaisen turvakeinon. Mitä suurempi on keskihakuisuus, sitä suurempi on myöskin

keskipakoisuus. Suuren miehen vastapainoksi asetamme hänen vastakohtansa, ja valtion menestys riippuu tästä vipusimesta.

On joka tapauksessa sentään jyrkkä rajansa suurten miesten vaikutuksella. Suuret määrät semmoisia ominaisuuksia, joita emme voi käyttää, estävät meitä lähestymästä neroja. He vaikuttavat varsin tenhoovasti ja luokseenvetävästi meihin, ja ovat kaukaa nähden kuin omiamme, mutta joka taholta olemme estetyt lähestymästä heitä. Mitä vahvempi on veto heitä kohti, sitä tehoisampi on myöskin työntö pois päin. On ikäänkuin jotain epätodellista, epäpätevää siinä hyvässä, jonka he ovat tehneet meille. Syvimmät havaintonsa ja näkemyksensä havaitsee ja näkee ihminen itselleen. Ne ovat jotakin epäoleellista hänen seuraajalleen, niin kauan kuin hän ei itse ole omassa olemuksessaan niitä kokenut. On kuin olisi jumaluus varustanut jokaisen sielun, jonka se lähettää luontoon, varmoilla voimilla ja hyveillä, joita ei voi jakaa ja antaa toisille ihmisille, ja kuin olisi se lähettäessään tämän sielun toteuttamaan jotain uutta tehtävää olevain piirissä, piirtänyt sille sanat: "Ei siirrettävä toiselle henkilölle", tai "Ainoastaan tätä matkaa varten". On jotakin pettävää ihmismielten keskinäisissä suhteissa. Rajakivet ihmisten välillä ovat näkymättömät, mutta niiden yli ei koskaan voi astua. Ihmisessä elää niin harras tahto jakaa ja niin harras tahto ottaa vastaan, että jokainen ihminen pyrkii häipymään toiseksi ihmiseksi; mutta yksilöisyyden laki tekee tehoiseksi salaiset voimansa: sinä olet sinä ja minä olen minä, ja niinä pysymme.

Sillä luonto tahtoo, että kaikki pysyy itsenään; ja samalla kuin kukin yksilö pyrkii kasvamaan ja kasvamaan ja sulkemaan kaiken muun pois ja laajenemaan maailman ja olemisen ääriin asti ja tekemään tyhjäksi omalla itsellään kaiken, silloin on luonnon sitkeä alinomainen pyrkimys suojella kaikkea yksityistä kaikelta muulta. Kaikkeen on kätkeytynä itsensä säilyttämisen ja itsensä puolustamisen voima. Mikään ei ole ilmeisempää kuin se voima, joka suojaa jokaista yksilöä toisilta yksilöiltä maailmassa, jossa hyväntekijä niin helposti vaihtuu sortajaksi, ainoastaan siten, että hän jatkaa vaikutusvoimaansa aloille, joissa sitä ei enää tarvita, maailmassa, jossa lapset näyttävät niin kokonaan olevan ajattelemattomain vanhempainsa armoilla, ja jossa yleensä melkein kaikki ihmiset ovat liiaksi seuranhaluisia ja toistensa asioihin sekautuvia. Täydellä syyllä puhumme me lasten suojelusenkeleistä. Kuinka paljon ovatkaan he, juuri lapset edellämme välittömyydessään ja vaistossaan, joka kavahtaa huonoja henkilöitä sekä kaikkea halpamaisuutta! He vuodattavat omaa yltäkylläistä suloansa kaikkeen, mitä he näkevät. Senpävuoksi eivät he olekaan semmoisten kasvattajapoloisten armoilla, kuin me täysikäiset. Jos me töykimme ja nuhtelemme heitä, niin unohtavat he nopeasti sen ja saavat itseluottamusta, ja jos me hemmottelemme heitä ja suvaitsemme heidän vikojaan, niin löytävät he muualta ohjeensa.

Meidän ei tarvitse pelätä ylivoimaista vaikutusta. Jalolla, alttiilla luottamuksella saamme antautua. Palvele suuruutta! Älä kavahta mitään nöyryymistä. Äläkä säästä mitään palvelusta, jonka vaan voit tehdä. Ole jäsen heidän ruumiistaan, heidän suunsa hengitys. Uhraa itsekkyytesi! Mitä siitä, kun vaan tulet avarammaksi ja jalommaksi? Älä välitä, jos sinua tästä moitittaisiin: altistuminen, antauminen olkoon kernaasti suurempi kuin tuo nurja ylpeys, joka saidasti säilyttää omat rajansa. Tule toiseksi; älä ole itseäsi, vaan Platon oppilas; älä itsenäinen ihminen, vaan kristitty, älä luonnontutkija, vaan Descartesin oppilas, älä runoilija, vaan Shakespearen seuraaja. Turhaa, kehityksen pyörää ei voi pysäyttää; ei hitauden ja pelon, eikä itse rakkaudenkaan voimat voi sinua kiinnittää. Eteenpäin, iäti eteenpäin! Mikroskooppi havaitsee monadin tai väre-eläimen liikkuvan infusorioiden keskellä veden pisarassa. Yht'äkkiä ilmestyy eläimeen pilkku, joka laajenee raoksi, ja samassa on edessämme kaksi täydellistä eläintä. Samanlaista iäti jatkuvaa eroittautumista tapahtuu ajatusmaailmassa ja yhteiskunnassa. Lapset luulevat, että eivät he voi elää ilman vanhempiaan. Mutta pikemmin kuin he huomaavatkaan, on tuo musta pilkku ilmestynyt ja ero tapahtunut. Joku sattuma paljastaa heille nyt heidän riippumattomuutensa.

Mutta *"suuret miehet"* – se nimitys on melkein loukkaus. Löytyykö siis luokkia? Onko olemassa kohtalo? Miten käy sen lupauksen, joka on hyveelle annettu? Syvämielinen nuorukainen valittaa luonnon kohtuuttomuutta. "Ylväs ja ihana on sankarinne", sanoo hän, "mutta katsokaahan

Pekka-parkaa tuossa, jonka maailmana ovat hänen työntikärrynsä, katsokaahan kaikkia noita lukemattomia Pekkoja!" Miksi ovat joukot hamasta historian alkupäivistä asti olleet miekkojen ja kanuunoiden ruokana. Ihanteet aateloivat muutamat harvat johtajat, joilla on tunnetta, järkeä, rakkautta, uhrautumisvoimaa; ja nämä pyhittävät sodan ja kuoleman; mutta mitä jää noiden poloisten osaksi, jotka he pestaavat ja surmaavat? Ihmisten halpa-arvoisuus on jokapäiväinen murhenäytelmä. Toisten halpuus on meille yhtä oleellinen tappio kuin se, että itse olisimme halpoja; sillä me kaipaamme yhteiselämää.

Vastaukseksi näihin huomautuksiin voisi sanoa, että yhteiskunta on ikäänkuin Pestalozzin järjestelmän mukaan toimiva koulu: kaikki ovat vuoroonsa sekä opettajia että oppilaita. Meille on yhtä edullista sekä vastaanottaa että jakaa. Ihmiset, jotka tietävät samaa, eivät läheskään ole edullisin seura toisilleen. Mutta saatettakoon sen sijaan jokaisen älykkään ihmisen seuraan toinen, toisilla kokemuksilla varustettu ihminen, ja kohta on kuin laskisi vettä järvestä, kaivamalla rinnalle matalamman säiliön. Tämä tuntuisi tuottavan jo aivan ulkonaistakin etua, ja suureksi hyödyksi on se jokaiselle puhujalle, koska hän siten voi muovata ajatuksensa selviksi itselleen. Persoonallinen mielentilanne vaihtuu varsin keveästi arvokkuudesta riippuvaisuuteen. Ja jos näyttää siltä, kuin ei joku koskaan istuisi johtajan istuimella, vaan aina seisoi ja palvelisi, niin johtuu se siitä, ett'emme ole saaneet seurata seuran toimintaa tarpeeksi pitkää aikaa, jotta näyteltävään osain kiertokulku olisi ollut täydellinen. Mitä taas tulee siihen, että puhumme joukoista ja tavallisista ihmisistä, niin ei ole mitään tavallisia ihmisiä. Kaikilla ihmisillä on lopullisesti sama arvo, ja todellinen taide on mahdollinen ainoastaan sen vakuutuksen pohjalla, että kukin kyky kohdallaan saa ylistävän tunnustuksensa. Rehellinen kilpailu ja vapaa kenttä ja tuoreimmat laakerit kaikille voittajille alallaan! Mutta taivas on varannut saman liikkumistilan kaikelle olevalle. Kukin on levoton, kunnes hän on heittänyt oman säteensä kaikkeuden kupuun, ja siten nähnyt oman voimansa kirkastetuimmassa ihanuudessaan ja täydellisyydessään.

Päivän sankarien suuruus on suhteellista; he kasvavat nopeammin; tai ovat he semmoisia, joissa menestyksen hetkenä on ollut kypsänä jokin ominaisuus, jota sinä hetkenä on kaivattu. Toiset ajat vaativat taas toisia ominaisuuksia. Muutamat säteet livahtavat tavallisen katsojan nähtävistä, ja tarvitsevat hienompaa silmää, tullakseen huomatuiksi. Kysy suurelta mieheltä, onko ketään häntä suurempaa. Hänen aateveljiään on, eikä silti että joukko ei heitä huomaa vähemmän suuria, vaan päinvastoin suurempia. Luonto ei ikinä lähetä suurta miestä elämään uskomatta samalla salaisuutta siitä jollekin toiselle sielulle.

Yksi ilahuttava tosiasia käy esiin näistä tutkisteluistamme, – se että rakkaudessaamme on todellista kohoamisvoimaa. Yhdeksännentoista vuosisadan kuuluisuudet ovat joskus lueteltavat todistuksina kehittymättömyydestämme. Ihmiskunnan kehitys on kaiken historioimisen ainoana todellisena aineena. Meidän täytyy siinä monessa kohdassa luottaa omiin johteluihimme ja täyttää monta aukkoa kertomuksessa. Kaikkeuden historia on ilmiöiden esille tulemista, ja elämä on muistelemista, mieleen johtamista. Yksikään ihminen kaikissa kuuluisuuksien sarjoissa ei ole sulaa järkeä tai valoa tai sitä elämän ja tiedon alkuolentoa, jota etsimme; hän on ainoastaan omalla alallaan ikäänkuin tähystyskohta uusia mahdollisuuksia kohden. Kunpa voisimme jonakin päivänä saattaa päätteeseen tuon ikiolennon kuvan, josta nuo sädehtivät pisteet ovat osia! Tutkiessamme muutamia ihmisiä joudumme kuin joillekin alkualoille, jossa yksilöllisyys häipyä ja kaikki koskevat ja yhtyvät toisiinsa voimainsa äärimmäisyydessä. Siellä ei enää voi tulvehtivaa ajatusta ja tuntoa sitoa ja pidättää mikään persoonallisuuden raja. Tässä on suurten miesten voimien salaisuus – heidän sielunsa laajenee ja vuodattuu. Uusi sielun ominaisuus työskentelee päivät ja yöt ja levittäytyy kuin keskipisteestään ulospäin laajeneva rengas sekä pyrkii ilmoille noudattaen uusia tuntemattomia lakejaan: sielujen sisäinen yhteys näyttäytyy läheisimmäksi: mikä on löytänyt tiehykkeensä yhteen, sitä ei voi sulkea toisestakaan, ja pieninkin lisäys totuudenhavainnossa ja voimassa jollakin taholla on yhtä suuri lisäys kaikkien tuon henkisen tasavallan jäsenien totuuden havainnossa ja voimissa. Jos kaikki erot kyvyssä ja asemassa häipyvät olemattomiin, kun katsoo yksilöitä siinä iäisyudessa, joka on välttämätön, jotta

kunkin tehtävä saa todellisen täytäntönsä, niin häipyä tuo näennäinen vääryys vielä nopeammin, jos kohomme näkemään kaikkien yksilöiden sisäisen, keskisen yhteyden, ja havaitsemme, että ne ovat saman iäisen olemuksen muodostumia, josta virtaa kaikki oleva ja elämä.

Ihmisyyden henki on historian oikea näkökohta. Laadut ja ominaisuudet pysyvät; ihmiset, joissa ne ilmenevät, ilmaisevat niitä, milloin kirkkaammin, milloin heikommin, ja väistyvät taaskin; laadut ja ominaisuudet jäävät ja ilmenevät taas uusissa aivoissa. Mikään kokemus ei ole jokapäiväisempi. Joskus on nähty fenixlintuja, niitä ei enään nähdä, mutta maailma ei silti ole päässyt lumouksestaan. Astiat, joille näette piirretyiksi pyhiä vertauskuvia, esiytyvät teille nyt tavallisina savenvalajan teoksina, mutta kuvien on pyhä, ja vielä tänä päivänä saatatte nähdä ne samat kuvat, mutta nyt piirrettyinä kaikkeuden seinille. Joksikin aikaa ovat opettajamme meille ikäänkuin edistysaskeleittemme merkkipaaluja ja mittoja. Joskus ovat he olleet tiedon enkeleitä ja heidän haamunsa piirtelivät pilviä. Myöhemmin tulimme lähemmäksi heitä, näimme heidän voimansa, kehityksensä ja rajansa; ja he luovuttivat sijansa toisille neroille. Onpa onni, jos jokukin nimi jää niin korkealle, ett'emme vielä pysty lukemaan sitä lähempää ja että aika ja vertailu eivät ole riistäneet sädetäkään sen loisteesta. Mutta lopulta olemme herkeävät etsimästä ihmisissä täydellisyyttä ja tyytyvät heidän yhteiskunnalliseen ja edustavaan laatuunsa. Kaikki, mikä koskee yksilöä, on tilapäistä ja ainoastaan tulevaisuutta varten, kuten yksilö itsekkin, joka kohoo rajoistaan ja rajoituksistaan yleiseen olemiseen. Emme koskaan saa todellisinta ja parasta hyötyä nerosta niin kauan kuin pidämme häntä alkuperäisenä voimana. Samana hetkenä, jona hän lakkaa olemasta meille perussyynä, alkaa hän auttaa meitä sitä enemmän vaikutuksena. Sillä silloin ilmenee hän meille valtaavamman mielen ja tahdon tulkkina. Pimeä minäkin muuttuu läpinäkyväksi Alkusyyn valossa.

Kuitenkin, ihmiskasvatuksen ja ihmistoimeliaisuuden rajoissa voimme sanoa, että suuria miehiä on olemassa, jotta voisi esiintyä vielä suurempia. Elollisen luonnon tarkoituksena on pyrkiä korkeampaan, ja ken voi määrätä tämän pyrkimyksen rajat? Ihmisen tehtävänä on luoda valoa hämäryyteen ja kylvää kaikkialle, koko elämänsä ajan, tiedon ja laulun siemeniä, jotta ilmasto, vilja, eläimet, ihmiset lauhkenisivat ja jotta rakkauden ja lempeyden taimet versoisivat moninkertaisina.

## II. Plato, filosofi

Kaikista maallisista kirjoista ansaitsee yksin Plato Omarin uskonkiihkoisan ylistyslauseen Koraanista, kun hän sanoi: "Polttakaa kirjastot, niiden arvo ja sisältö on tässä kirjassa." Hänen lauselmiinsa sisältyy kansojen sivistys, ne ovat koulujen kulmakivet, ne ovat kaiken kirjallisuuden ehtymättömät lähdesuonet. Ne ovat kasvatuksena kaikkeen logiikkaan, aritmetiikkaan, kaunotaiteeseen, sopusuhteitten tajuamiseen, runousoppiin, kielitieteeseen, puhetaitoon, tieteelliseen jäsentelyyn, siveysoppiin, käytännölliseen elämänviisauteen. Ei ole ollut toista ihmistä, jonka ajatus olisi käsittänyt niin avarat alat. Platosta on lähtöisin kaikki, jota vieläkin ajattelevat mielet kirjoittavat ja pohtivat. Valtaava on Platon aikaansaama vaurio alkuperäisyyksiemme keskuudessa. Hänessä olemme saavuttaneet sen vuoren, josta ovat lähtöisin kaikki nuo irtonaiset lohkareet. Kaksituhatta kolmesataa vuotta on hän ollut oppineitten raamattuna, ja jokainen tulimielinen nuori mies, joka vuorostaan on sanonut jotakin hienoa ja sattuvaa vastahakoiselle ajalleen – joku Boëthius, Rabelais, Erasmus, Bruno, Locke, Rousseau, Alfieri, Coleridge – kaikki ovat he olleet Platon lukijoita, jotka ovat näppärästi kääntäneet omalle kielelleen hänen syvällistä viisauttaan. Suurempipuitteisetkin henget joutuvat kärsimään jommoistakin vähennystä arvossaan, koska onnettomuudekseen (niin sanoakseni) ovat joutuneet tulemaan jälkeen tämän tyhjentyvän ajattelijan. Pyhä Augustinus, Copernikus, Newton, Böhme, Swedenborg, Goethe ovat niinkään hänen velallisiansa, ja heidän täytyy puhua hänen jälissään. On nimittäin kohtuullista lukea laajaperäisimmän ajattelijan laskuun kaikki ne erityisseikat, jotka voi johtaa hänen opeistaan.

Plato sisältää koko filosofian, ja koko filosofia sisältyy Platoon – Platoon, joka yht'aikaa on sekä ihmiskunnan kunnia että häpeä, koska ei yksikään germaani tai romaanilainen ole voinut lisätä ainoatakaan uutta aatetta hänen peruskäsitteihinsä. Hänellä ei ollut vaimoa eikä lapsia, mutta kaikkien sivistyneiden kansojen ajattelijat ovat hänen jälkeläisiään, ja heissä on väre hänen sieluansa. Kuinka monta suurta henkeä lähettää väsymätön luonto yöstään olemaan hänen miehiään – platonisteja! Aleksandrialaisen koulun, kokonaisen sikermän neroja; samanlaisen sikermän Elisabethin aikoina: sir Thomas More, Henry More, John Hales, John Smith, lordi Bacon, Jeremy Taylor, Ralph Cudworth, Sydenham, Thomas Taylor; Marcilius Ficinus ja Picus Mirandola. Calvinismi sisältyy hänen Phaidoniinsa, siihen sisältyy koko kristinuskokin. Muhamettilaisuus on saanut kaiken siveysopin käsikirjassaan, Akhlak-y-Jalaly'ssä löytyvän filosofiansa häneltä. Mystisismillä on Platossa kaikki alku- ja peruskirjansa. Tällä muutaman kreikkalaisen kaupungin asujamella ei ole kotikyliä eikä isänmaata. Englantilainen lukee häntä ja huudahtaa: "kuinka englantilaista!" saksalainen: "kuinka germaanista!" italialainen: "kuinka roomalaista ja kreikkalaista!" Kuten Argoon Helenan kauneuden sanotaan olleen niin yleistä laatua, että ken vain hänet näki, tunsikin olevansa sukua hänelle, samoin näyttää Plato uus'englantilaiselle lukijalle amerikkalaiselta nerolta. Hänen laaja ihmisyytensä kasvaa kuin kaikkien eroittavien rajojen ylä- ja ulkopuolelle.

Tämä Platon arvo opettaa meille myöskin, mitä meidän on ajattelemisen tuosta paljon pohditusta kysymyksestä hänen kirjoittamukseen arveltujen teoksien suhteen – mitkä niistä ovat alkuperäisiä, mitkä väärennettyjä. On omituista, että missä tahansa tapaamme miehen, päättään pitemmän kaikkia aikalaisiaan, myöskin varmasti esiintyy epäilyjä siitä, mitkä ovat hänen oikeita teoksiaan. Siten on laita Homeroon suhteen, siten Platon, Rafaelin, Shakespearen. Nämä miehet nimittäin ikäänkuin tenhoovat, sähköttävät aikalaisensa niin, että heidän oppilaansa tekevät heidän hengessään semmoista, jommoista he eivät koskaan voisi tehdä omassa hengessään; ja suuri mies elää täten useammassa ruumiissa ja kirjoittaa tai piirtää tai tekee tekonsa useammalla kädellä, niin että jonkun ajan kuluttua on vaikeata määrittellä, mikä on mestarin omaa tekoa, mikä ainoastaan hänen oppilaittensa.

Myöskin Plato, kuten jokainen suuri mies, käytti ja tyhjensi koko oman aikansa. Mitä on suuri mies muuta kuin valtaavaa omistamis- ja sulattamisvoimaa, joka ottaa itseensä ravinnokseen kaikki taiteet ja tieteet, kaiken tiedettävän? Hän ei voi olla käyttämättä mitään; kaikki kelpaa hänelle. Mikä ei vartuta hänen siveellisiä voimiaan, se vartuttaa hänen tietojaan. Siksi syyttääkin häntä hänen oma aikansa aina kirjallisesta varkaudesta ja jäljittelemisestä. Mutta ainoastaan luova henki osaa lainata, ja ihmiskunta on hyvillään saadessaan unohtaa nuo lukemattomat työntekijät, jotka ovat palvelleet tätä arkkitehtiä hänen työssään, ja säästää kaiken kiittolisuutensa hänelle. Kun ylistämme Platoa, tuntuu siltä, kuin oikeastaan ylistäisimme joitakin Solonilta, Sophronilta tai Philolaokselta tehtyjä lainauksia. Vaikkapa niinkin. Jokainen kirja on lainaa, ja jokainen huone on lainaa metsistä, kaivannoista, kivilouhimoista; jokainen ihminenkin on lainaa esi-isistään. Ja tämä ahnehtiva keksijä ottaa lunnaansa kaikista maista.

Plato imi itseensä aikakautensa kaiken tiedon – Philolaoksen, Timaioksen, Heraklitonin, Parmenideen ja mitä heitä muita oli, vielä lisäksi oppimestarinsa Sokrateen; ja tuntien itsessään voiman luoda tietonsa vielä valtaavammaksi kokonaisuudeksi – kokonaisuudeksi, jolla ei ole vertaansa, ei silloisessa eikä myöhemmässä ajatusmaailmassa – vaelsi hän Italiaan omistaakseen sen, mitä hänellä oli omistettavaa Pythagoraan opissa, sitte Egyptiin ja ehkäpä paljon syvemmällekin itään avatakseen sieltä europalaiselle ajatusmaailmalle ne lähteet, jotka siltä vielä puuttuivat. Tämä laajapohjaisuus tekee hänet filosofian itseoikeutetuksi edustajaksi. Hän sanoo "Tasavallassaan": "Semmoinen mieli, jommoinen filosofilla välttämättä pitää olla, esiintyy ainoastaan harvoin kaikkine ominaisuuksineen yhdessä henkilössä, mutta sen eri ominaisuudet ilmenevät useasti eri henkilöille jakauneina." Jokaisen ihmisen, joka tahtoo tehdä jotakin hyvin, täytyy käydä työhönsä korkeammalta perustalta. Filosofin pitää olla enemmän kuin filosofi. Platolla on kaikki runoilijan voimat, ovatpa ne hänellä mitä korkeimmassa määrässä, ja vaikka luulenkin, että häneltä puuttui lyyrillisen välittömyyden ratkaiseva lahja, hän pääasiallisesti siitä syystä yksin ei ole runoilija, että hän on käyttänyt runoilijalahjojaan korkeampaa päämäärää varten.

Suurilla neroilla on lyhyimmät elämäkerrat. Heidän serkkunsa eivät tiedä mitään kaskua heistä. He elävät teoksissaan, ja niinpä heidän elämänsä kotona ja ulkona oli tavallista ja jokapäiväistä. Jos haluatte oppia tuntemaan heidän makuaan ja mielenlaatuaan, niin on heidän ihailevin lukijansa enemmän heidän kaltaisensa. Platolla erittäinkin ei ole mitään ulkonaista elämäkertaa. Oliko hänellä ystäviä, puoliso, lapsia, siitä emme kuule mitään. Kaikki ne häipyvät hänen kuvaukseensa. Kuten hyvä uuni polttaa oman savunsa, siten filosofikin muuttaa kaiken arvokkaan kohtalossaan henkensä tuotteeksi.

Hän syntyi 430 e.Kr., jokseenkin samoihin aikoihin kuin Perikles kuoli; kuului aikansa ja kaupunkinsa ylimystöön, ja sanotaan hänen nuorena aikoneen sota-alalle, mutta tultuaan kahdenkymmenen vuotiaana yhteyteen Sokrateen kanssa luopui hän tämän neuvosta tästä aiheesta ja jäi kymmeneksi vuodeksi hänen oppilaakseen, kunnes Sokrates kuoli. Silloin lähti hän Megaraan, noudatti Dionin ja Dionysioksen kutsua Sisilian hoviin ja kävi siellä kolmasti, vaikka hänen osakseen siellä tulikin hyvin oikullinen kohtelu. Hän matkusti Italiaan, sitte Egyptiin, jossa hän viipyi pitkän aikaa, muutamien mukaan kolme – toisten kolmetoista vuotta. Sanotaan hänen matkustaneen pitemmällekin, aina Babyloniaan, mutta se on epävarmaa. Palattuaan Ateenaan luennoi hän Akademiassa semmoisille, jotka hänen maineensa kutsui sinne, ja kuoli, kuten kerrotaan, par'aikaa kirjoittaessaan kahdeksankymmenen yhden vuoden vanhana.

Mutta Platon elämäkerta on sisäistä. Meidän on selitettävä tämän miehen ylevän korkea asema sukumme henkisessä kehityshistoriassa – mistä johtuu se, että mitä korkeammalla ihminen on sivistyksessä, sitä enemmän hän on hänen oppilaansa, että, kuten juutalainen raamattumme on juurtunut jokaisen europalaisen ja amerikkalaisen miehen ja naisen pöytäkeskusteluun ja kotielämäään, samaten Platon kirjat ovat vallanneet kaikki koulut, jokaisen totuuden rakastajan, kaikki kirkot, jokaisen runoilijan – tehden korkeimmissa ajatuspiireissä liikuttaessa mahdolliseksi ajatella muuten kuin ikäänkuin hänen välityksellään. Hän seisoo totuuden ja jokaisen totuuteen

pyrkivän ihmissielun välillä ja on melkeinpä lyönyt nimensä ja leimansa kieleen ja ajatuksen alkumuotoihin. Häntä lukiessani hämmästyttää minua hänen kirjoitustapansa ja hengenlaatunsa ihmeellinen nykyaikaisuus. Hänessä tapaamme taimessaan sen Europan, jonka niin hyvin tunnemme pitkine taide- ja sotahistorioineen, kaikki sen luonteen ominaisuudet ovat havaittavina jo Platossa – mutta ei kenessäkään häntä ennen. Se on laajentunut ja levittänyt satoihin historioihin, mutta ainoatakaan uutta piirrettä ei senjälkeen ole siinä ilmestynyt. Tämä ikuinen nykyaikaisuus on jokaisen taideteoksen arvon mittana, koska sen luoja ei ole eksyttänyt mikään ohimenevä ja tilapäinen, vaan hän on pysynyt todellisissa ja pysyvissä piirteissä. Kuinka Plato täten on tullut ikäänkuin edustamaan Europpaa ja filosofiaa, melkeinpä kirjallisuuttakin, sen selittäminen on tehtävä, joka meidän nyt on suoritettava.

Tämä on voinut tapahtua ainoastaan terveen, vilpittömän ja laajamielisen ihmisen kautta, joka yht'aikaa voi käsittää ja antaa arvonsa sekä aatteille, hengen laeille, että kohtalolle, luonnon järjestykselle. Kansan kuten yksityisen ihmisenkin ensimmäinen kehityskausi on itsetiedottomain voimain aika. Lapset itkevät, kirkuvat ja polkevat vimmoissaan jalkaansa lattiaan voimatta ilmaista halujaan. Kohta kun he voivat puhua ja ilmaista tarpeensa ja selittää ne, muuttuvat he sävyisämmiksi. Täysi-ikäiset taas, niin miehet kuin naiset, puhuvat kiihtyneesti ja liioitellen, niin kauan kuin käsitteet ovat himmeät ja kehittymättömät; he tekevät ajattelemattomuuksia ja riitelevät, heidän käytöksensä on hiomattoman jyrkkää, heidän puheensa on kirouksia täynnä. Kohta kun sivistyksen heitä hioessa asiat alkavat hiukan kirkastua heille eivätkä he enää näe niitä sekaisina järjestyttömänä ryhminä ja joukkioina, vaan järjestelmällisemmin jaettuina, herkeävät he tehottomasta vimmaisuudestaan ja selvittävät tarkoituksensa yksityiskohtaisemmin. Ellei kieli olisi muodostunut ilmaisemaan selviä äänneitä, olisi ihminen yhä vielä metsän eläin. Samanlaista heikkoutta ja vajanaisuutta, vaikka korkeammalla tasolla, tapaa kasvatus joka aika nuorissa tulisissa nuorukaisissa ja neidoissa. "Oi, te ette ymmärrä minua, minä en ole vielä tavannut ketään, joka olisi ymmärtänyt minua", ja huudahdusta seuraa huokauksia ja itkua, runoja päiväkirjaan ja yksinäisiä kävelyjä – kaikki siksi ett'eivät he kykene tarkistamaan sanoiksi toivomuksiaan. Kuukautta tai paria myöhemmin voi suotuisa kohtalo sallia heidän kohdata, elämänsä tiellä olennon, joka on niin läheinen ja sopusoinnussa heidän kanssaan, että hän voi vapahtaa heidät heidän liika pakahtuneesta mielentilastaan; ja kun täten ilmaisutaito ja tiehykkeet kerta ovat aukeuneet, sukeutuu heistä tästä lähtien kelpo kansalaisia. Siten on aina asian laita. Kaikki edistys johtaa sokeasta voimasta tarkkuuteen, taitoon eristää ja älytä selvästi, sekä totuuteen.

Jokaisen kansan historiassa on kohta, jolloin se astuen esiin nuoruutensa umeudesta saavuttaa voimiensa kypsyyden ja jolloin älylliset voimat siinä virkoovat olematta vielä yksityiskohtaisesti ylen ja liika tarkkoja: tämä on hetki, jolloin siinä kansassa ihminen kurottautuu tajuamaan olemisen kokonaisuutta, seisten vielä yön ikuisten voimien pohjalla tavoittaa hän jo silmillään ja otsallaan taivaan ja tähtien salaisuuksia. Tämä on täysikasvuisen terveyden hetki ja voimien huippukohta.

Samanlainen on Europankin historian kulku kohta kohdalta ja samanlainen on filosofiankin. Aikaisimmat melkein häipyneet muistot kuvaavat vaellusta Aasiasta sisältäen barbaarien unia: sekoitelma alkuperäisen kehittymättömiä siveyssääntöjä ja luonnonfilosofiaa, joka vähitellen kirkastuu yksityisten ajattelijain osittaisten tietosaavutusten kautta.

Ennen Periklestä esiintyy seitsemän viisasta ja heidän mukanaan geometrian, metafysiikan ja siveysopin alkeet, heitä seuraavat alkuaine-filosofit, jotka johtivat aineiden alun liikunnasta, vedestä, ilmasta, tulesta tai hengestä. Kaikki he sekoittivat näihin alkuperusteihinsa mytologisia kuvauksia. Viimeksi tulee Plato, järjestäjä, joka ei kaipaa ja tarvitse mitään barbaarien värejä tai ihokoristeluja ja kirkunaa, sillä hän osaa määritellä. Hän jättää Aasian ja sen mukana kaiken muodottoman ja liioittelun, hän merkitsee tarkkuuden ja järjen valtaanpääsyä. "Ken voi jäsenellä ja määritellä oikein, hän on oleva minulle kuin Jumala."

Tällainen määrittelemine on filosofiaa, filosofia on ihmishengen suorittama tilinteko itselleen maailman rakenteesta. Sen pohjana on aina kaksi perustotuutta: yksi tai kaksi. 1. Ykseys eli

Identtisyys. 2. Moninaisuus. Me näemme asiat yhtenä havaitessamme lain, joka liittävänsä kulkee niiden läpi, sekä havaitessamme pintapuoliset eroavaisuudet ja syvät yhtäläisyydet. Mutta ajattelu – niinpä juuri tämän identtisyuden eli ykseyden tajuaminenkin – havaitsee aina asioiden erilaisuuden. Yhdenlaisuus ja toisenlaisuus. On mahdotonta puhua tai ajatella, ilman että kumpikin näistä käsitteistä yht'aikaa elää mielessämme läsnä.

Hengessä on sisäinen pakko etsiä useamman asian yhteistä perustetta, sitte tämän perusteen perustetta ja edelleen tämän perustetta sukeltaen siten yhä syvemmälle ja syvemmälle, vakuutettuna että se siten joskus on saavuttava ehdottoman ja riittävän ykseyden – ykseyden, joka on kaikkeus. "Keskellä aurinkoa on valo, valon keskellä totuus ja totuuden keskellä iäinen oleminen", sanovat Vedat. Kaikella filosofialla, niin idän kuin lännenkin, on sama pyrkimys keskuutta kohti. Päinvastaisen välttämättömyyden pakottamana kääntyy henki ykseydestä takaisin semmoiseen, joka ei ole yhtä, vaan muuta tai monta, perusteesta vaikutukseen, ja tunnustaa moninaisuuden välttämättömyyden sekä kummankin, niinhyvin ykseyden kuin moninaisuudenkin itsenäisyyden, toinen toiseensa sisältyvänä. Ajatuksen tehtävänä on eroittaa toisistaan ja taas sovittaa yhteen nämä niin pienimpäänsä asti yhteen solmiuneet olemisen perusosat. Niiden olemassaolo on molemminpuolisesti vastakkaista ja toisensa poissulkevaa, ja kumpikin on sentään niin läheisesti liukunut toiseen, ett'emme koskaan voi sanoa, mikä on yhtä ja mikä ei sitä ole. Tuo Proteus on yhtä herkeästi läsnä niin korkeimmassa kuin matalimmassakin, niinhyvin ajatellessamme yhtä, totuutta, hyvyttä, kuin kääntyessämme pinnalla olevaan ja aineellisimpaan.

Kaikissa kansoissa on mieliä, joissa elää sisällinen taipumus antautua havaitsemaan ja tuntemaan perusykseyttä. Tulinen, syvä rukous ja haltioittunut hartaus haihduttavat kaiken olevan yhteen olevaan. Tämä pyrintö on löytänyt korkeimman ilmaisunsa idän, etupäässä Indian uskonnollisissa kirjoissa, semmoisissa kuin Vedat, Bhagavat Ghita ja Vishnu Purana. Nämä kirjat sisältävät tuskin muuta kuin tämän aatteen ja kohoavat ne sitä ylistäessään puhtaimpiin ja ylevimpiin laulemiin.

Kaikki on samaa; ystävä ja vihamies ovat samaa ainetta, kyntäjä, aura ja vako ovat samaa ainetta, ja tämä aine on sellaista ja sitä on niin suuressa määrässä, että muodon vaihtelut kadottavat kaiken merkityksensä. Ylin Krishna sanoo eräälle viisaalle: "Sinun voimissasi on havaita ja käsittää, että sinä et ole muuta kuin minäkään. Sitä mitä minä olen, sitä olet sinäkin, ja sitä on koko tämä maailma jumaliseen, sankareineen, ihmisineen. Ihmiset näkevät ja ajattelevat eroavaisuuksia, koska tietämättömyys sokaisee heidät." "Sanat *minä* ja *minun* aikaansaavat ja ovat tietämättömyyttä. Mikä on kaiken olevan suuri päämäärä, sen olet nyt oppiva minulta. Se on sielu – sama kaikissa ruumiissa, kaikki täyttävä, vaihtumaton ja muuttumaton, täydellinen, luontoa korkeampi ja sen yläpuolella oleva, vapaa synnystä, kasvusta ja kuolosta, kaikkialla läsnäoleva, puhdasta sulaa tietoa, itsenäinen, riippumaton kaikesta epäoleellisesta, kuten nimestä, lajista ja muusta semmoisesta niin menneisyydessä kuin nykyisyydessä ja tulevaisuudessakin. Tieto, että oleellisesti yhtä oleva henki on läsnä jokaisen omassa ja kaikissa muissa ruumiissa, on semmoisen ihmisen viisaus, joka tuntee kaiken olevaisen ykseyden. Kuten hajauva ilma kulkien huilun reikien kautta ja erittäytyen sävelikön eri ääniksi alkuaan on yhtä, samaten on Suuren Hengen luontokin yhtä, olkoot sen muodot kuinkakin moninaiset puhjetessaan esiin tekojen seurauksista. Kun on poistettu se ero, jonka verhoava muoto, olkoon se sitten Jumalan tai jonkun muun, aikaansaa, niin ei ole enää mitään eroavaisuutta olemassa." "Koko maailma on vain Vishnun ilmestystä, joka on yhtä kuin kaikki oleva, ja on viisaan nähtävä hänet, ei erilaisena kuin hän itse on, vaan samana. En ole minä semmoinen, joka menen, enkä semmoinen, joka tulen; eikä ole sijaa, kussa minä viivähdän, etkä ole sinä sinä, eikä toiset toisia, enkä ole minä minä." Ikäänkuin olisi hän sanonut: "Kaikki on olemassa sielua varten, ja sielu on Vishnu; eläimet ja tähdet ovat häipyviä kuvakangastuksia ja valo vain haihtuvaa heijettä, kaikki kestäminen on pettävää ja muodot vankeutta ja taivas itsekin vain pettävää näköharhaa." Sielu pyrkii sulautumaan olemiseen, yli muotojen, ulkopuolelle Tartaruksen ja taivaan – vapahtumaan luonnosta.

Jos ajattelu täten tavoittelee jotakin kammottavaa ykseyttä, joka nielaisee kuiluunsa kaiken olevan, niin tavoittelee toimeliaisuus aivan päinvastaisessa järjestyksessä moninaisuutta. Edellinen on ihmissielun suunta tai sen pyrkimys painopistettään kohti, jälkimäinen on luonnonvoima. Luonto on moninaisuutta. Ykseys imee itseensä, sulattaa ja niukentaa. Luonto avaa ja luo. Nämä kaksi perusaatetta, ykseys ja moninaisuus, ilmenevät alinomaan ja täyttävät ja läpäisevät joka asian ja ajatuksen. Toinen on olemista, toinen järkeä; toinen on välttämättömyyttä, toinen vapautta; toinen on lepoa, toinen liikuntaa; toinen on voiman patoumista, toinen sen säteilemistä; toinen tarmoa, toinen nautintoa; toinen paisuvaa itsetietoisuutta, toinen tarkistavaa määrittelyä; toinen neroa, toinen kykyä; toinen hartautta, toinen tietoa; toinen omistamista, toinen kauppaa; toinen syntyperäistä, toinen sivistyksellä saavutettavaa; toinen kuninkuutta, toinen kansanvaltaa; ja jos voimme pitkittää näitä yleistämisiä askelta korkeammalle ja mainita kummankin näiden lopullisen tarkoituksiperän, niin voisimme sanoa, että toisen tarkoituksiperänä on vapautua yksilöllisestä olemisesta – päästä puhtaaseen tietoon; toisen taas saavuttaa korkein apuneuvojen käyttämiskyky eli toimeenpaneva jumaluus.

Kukin tutkija tunnustaa, luonteenlaatunsa tai totumuksensa perustalla, jompaakumpaa näistä hengen jumaluuksista. Uskonnon pohjalla hän pyrkii ykseyteen; järjen tai aistien pohjalla moninaisuuteen. Liika riipeä ykseyttäminen ja liiallinen pyrkimys osiin ja yksityisseikkoihin ovat ajattelun kaksoisvaarat.

Näillä yksipuolisuuksilla on vastineensa kansojen historiassa. Aasia on ykseyden, järkkymättömien tapojen ja sääntöjen maa, filosofisten järjestelmien tyysija, jotka riemulla antavat yliaistillisiin mietiskelyihin, ja ihmisten, jotka niin opissa kuin käytännössä vakaasti uskovat kuuroon, säälimättömän ankaraan ja äärettömään kohtaloon; yhteiskunnassa toteuttaa se tämän uskonsa kastilaitoksessa. Toisaalta taas on Europan henkinen luonne toimekasta ja luovaa: se tekee kastilaitoksen tehottomaksi hengenviljelyksellä, sen filosofia on tieteellistä taitoa, se on taiteiden, keksintöjen, kaupan ja vapauden maa. Jos Itä rakasti rajattomuutta, niin on Lännen riemu rajojen asettamisessa.

Europalainen sivistys on kyvyn riemukulkua, se on ajatusjärjestelmien laajakantoisuutta, järjen hioutumista, notkean taipuisaa älykkyyttä, muoto- ja ilmaisu-iloa sekä iloa selvistä johtopäätöksistä. Perikles, Ateena, Kreikka olivat työskennelleet tässä hengessä neron ilolla, jota ei mikään ennakkokokemus liiallisuuden turmiollisuudesta vielä ollut lannistanut. Heitä ei ollut säikäyttämässä mikään pimeä valtialous, ei mikään paha ennustava Malthus, ei mikään Pariisi tai Lontoo, ei mitkään tylynjyrkät luokkarajat – ei neulaseppien, kankurien, palvelijain, sukankutojain, karstaajain, kehrääjain, kaivostyömiesten kurjuus, ei mikään Irlanti, eikä mitkään intialaiset kastit, jotka ovat vain voimistuneet europalaisten hävitysyrityksistä. Järki oli kevätkukoistuksessaan. Taide säteili nuoruuttaan. He leikkelivät Penthelion marmorina kuin olisi se lunta; ja heidän täydelliset luomansa rakennus- ja veistotaiteen alalla näyttivät luonnollisimmilta asioilta, ei sen vaikeammilta kuin uuden laivan valmistuminen Medfordin veistämöillä tai uusi mylly Lowellissa. Ne ovat jokapäiväistä ja ovat semmoisia hyväksyttäviä. Roomalaiset legioonat, byzantinilainen lainsäädäntö, Englannin kauppa, Versailles'in salongit, Pariisin kahvilat, höyrymyllyt, höyrylaivat, höyryvaunut ovat nähtävät perspektiivisesti omassa ympäristössään; samoin äänestysuurnat, sanomalehdet ja halpahintainen kirjallisuus.

Sillä välin omisti Plato Egyptissä ja matkoillaan Itä-mailla koko olennollaan aatteen yhdestä jumaluudesta, joka sulkee itseensä kaiken olevan. Plato tuli yhdistämään toisiinsa Aasian ykseyttä ja Europan moninaista eriseikkaisuutta, aasialaisen mielen rajoittamattomuutta ja määrittelevää, tuloksia rakastavaa, koneitakyhäilevää, pintapuoleen takertuvaa, teattereissa käyvää Europpaa, ja korotti hän kummankin voimaa saattamalla ne kosketukseen toisensa kanssa. Sekä Europan että Aasian etevämmyydet ovat läsnä hänen aivoissaan. Määrittelevä ajattelu ja luonnonfilosofia ovat europalaisen hengen tuntomerkkejä; hän laski niiden pohjaksi Aasian uskonnollisuuden.

Lyhyesti, oli syntynyt henki, jonka mieli saattoi itsessään tasapainoon nämä voimat, pohjaansa myöten tajuten kummankin. On yhtä helppoa olla suuri kuin pienikin. Syy miksi emme kohta

usko suuriin henkiin on se, että ne ovat kokemuksemme ulkopuolella. Todellisessa elämässä ovat ne niin harvinaisia, että ne ovat melkein uskomattomia; mutta pohjaltaan ei ole olemassa mitään ennakkoluuloja heitä vastaan, vaan päinvastoin on mitä vahvimmat ennakkoluulot heidän edukseen. Mutta olkoonpa kuultu ääniä pilvistä vai ei, olkoon hänen äitinsä tai isänsä uneksunut, että poikanen olisi Apollon lapsi, olkoon mehiläisparvi laskeunut hänen huulilleen vai ei, ihminen oli syntynyt, joka voi nähdä saman asian molemmat puolet. Tuo ihmeellinen, luonnossa niin tavallinen yhdiste, Jupiter-italin päällinen ja alinen puoli, mahdottomuuksien yhdistymys, joka ilmenee ja toistuu jok'ainoassa oliossa: niiden todellinen ja niiden henkinen merkitys – se oli nyt kokonaisuunaan siirtynyt myöskin ihmistajuntaan.

Sielu ilmestyi, jossa voimat olivat tasapainossa. Joskin hän rakasti yliaistillista totuutta, pelasti hän itsensä asettamalla sille vastapainoksi yleistajuisimman kaikista periaatteista, ehdottoman hyvyyden, joka hallitsee hallitsijoitakin ja tuomitsee tuomaritkin. Joskin hänen erittelynsä ja jäsentelynsä olivat yliaistillisia, niin tuki hän asemaansa ottamalla kuvansa aloilta, joita puhujat ja hieno puhekieli halveksivat, puhuen tammoista ja penikoista, ruukuista ja soppakauhuista, kokeista ja kuuluttajista, saviastiakaupoista, hevoslääkäreistä, teurastajista ja kalakauppiaista. Hän ei salli itsensä horjahtavan mihinkään yksipuolisuuteen, vaan on vakuutettu, että asioiden kummatkin puolet ovat oikeutetut ilmenemään hänen esityksessään. Hänen perusteensa ja hänen lauselmansa ovat täyspitoisia ja kokonaisen painokkaita. Niissä esiintyvät aina asioiden kummatkin puolet; vieläpä saavat ne kuin kädetkin itselleen, joilla ottaa ja omistaa omansa.

Jokainen suuri taiteilija on ollut suuri juuri yhdistämisvoimansa perusteella. Meidän voimamme on siirtyvä, vaihtuva, sanoisinko kuin kahden asian välikohdalla väilyvä. Meren rantaviiva, meri nähtynä rannalta, ranta mereltä; kahden toisiaan koskettavan metallin vaikutus, voimiemme elostuminen kohdatessamme tai erotessamme jostakin ystävästämme; kokemuksemme runollisesta luomiskyvystä, joka ei ole virkeimmillään kotona ollessamme tai matkustaessamme, vaan silloin kun siirrymme toisesta toiseen ja jota siirtymistä sentähden on taidolla viljeltävä kiihdykkeenä, jotta olisi elämällemme niin paljon vaihtuvaa taiterikasta pintapuolta kuin mahdollista; tällainen kahden aineen yht'aikainen vallitseminen selittääköön Platonkin voiman ja luonnon. Taide ilmaisee sen, mikä itsessään on yhtä ja ehyttä kokonaisuutta, herättämällä sen vaihtelevaisuuden eloon ja välkkeeseen. Järki pyrkii tuntemaan ykseyden ykseyttä; runous ilmaisee sen meille moninaisuuden avulla tai toisin sanoen, aina jonakin esineenä tai vertauskuvina. Platolla ovat kummatkin astiat vierellään, toisessa iäisyyden eetteriä, toisessa elämän värejä, ja käyttää hän alinomaa kumpaakin. Asia lueteltuna asian rinnalla kuten statistiikassa ja historiassa muodostaa ainoastaan tavaraluettelon. Asiat taas käytettyinä kielenä ja ilmaisukeinona omaavat ehtymättömän kiinnitysvaiman. Plato kääntää alinomaa esiin milloin toisen, milloin toisen puolen Jupiter-mitalia.

Ottaaksemme yhden esimerkin: – luonnonfilosofit olivat suunnitelleet kukin oman maailmanmuodostumisteorian, atoomiteorian, tuli-, liikunta-, henkiteorian, teorioja, luonteeltaan joko kemiallisia tai mekaanisia. Plato, matematiikan syvä tuntija ja luonnon lakien ja syiden tutkija, tuntee että nämä toisarvoisina syinä eivät semmoisinaan voi selittää maailman olemassaoloa, vaan ovat ainoastaan ikäänkuin ainehistoluetteloja. Luonnon tutkimuksen johdannoksi hän senvuoksi lausuu seuraavan oppisäännön: "Selittäkäämme syy, mikä sai korkeimman järjestäjän luomaan ja muodostamaan maailman. Hän oli hyvä, ja ken on hyvä, hänessä ei ole jälkeäkään kateudesta. Ilman kateutta kun hän oli, tahtoi hän että kaikki oleva ja kaikki olevat niin paljo kuin mahdollista olisivat hänen kaltaisiansa. Ken tahansa viisaitten miesten ohjaamana myöntää tämän maailman synnyin ja perustamisen alkusyyksi, hän on totuudessa." "Kaikki oleva on olemassa hyvyyden vuoksi, ja on hyvyys kaiken kauniin alkusyyinä." Tämä oppisääntö elähyttää ja antaa hengen hänen filosofialleen.

Tämä yhdistämisvoima, joka on ominaista hänen hengenlaadulleen, ilmenee kaikissa hänen luonnonlahjoissaan. Jokaisessa monipuolisessa nerossa tapaamme lahjoja, jotka varsin luontevasti mukautuvat ja sointuvat toisiinsa elävässä henkilössä, mutta jotka kuvauksessa näyttävät yhteensoveltumattomilta. Platon henki ei ole esitettävissä minkään kiinalaisen luettelon avulla,

vaan tarvitaan häntä käsittämään alkuperäinen mieli, joka tajuaa hänet hänen alkuluontoisten voimainsa elävässä työskentelyssä. Vapain, rajattomin antautuminen on hänessä yhtyneenä geometrin tarkkuuteen. Hänen rohkea mielikuvituksensa sallii hänen sitä varmemmin käydä käsiksi tosiasioihin, samoin kuin korkeimmalle lentävällä linnulla on lujimmat siipiluut. Hänen patriisista hienouttaan ja hänen sisäistä hioutumistaan, jota kärjistää niin terävä ironia, että se pistää ja lyö rammaksi, kaunistaa kukoistavin terveys ja voimakkain ruumiinrakennus. Tai kuten vanha lauselma sanoo: "Jos Jupiter astuisi maan päälle, puhuisi hän kuten Plato."

Tämän hienon ylhäisen sävyn ohella on useitten hänen teostensa suorana tarkoitusperänä ja kaikkienkin niiden pohjasävynä jonkinmoinen vakavuus, joka "Tasavallassa", ja "Phaidonissa" kohoo hartaudeksi. Häntä on syytetty, että hän olisi tekeytynyt sairaaksi Sokrateen viimeisinä elinpäivinä. Mutta näiltä ajoilta säilyneet kaskut todistavat hänen miehekästä esiintymistään kansan edessä mestarinsa puolesta, koskapa kansankokouksen vimmaisista kirkunakin Platoa vastaan on säilynyt kertomuksissa; ja se kiivaus kansanvaltaista hallitusmuotoa vastaan, joka ilmenee useissa hänen teoksissaan, todistaa persoonallista suuttumusta. Hän on vilpittömän rehellinen, ja hänessä elää synnynnäinen kunnioitus oikeutta ja kunniaa kohtaan ja ihmisellisyys, joka tekee hänen suvaitsevaiseksi kansan taikauskoisuudellekin. Lisättäköön tähän, että hän uskoo, että runous, profeetallinen voima ja kaikki korkein tieto ovat lähtöisin viisaudesta, joka ei ole ihmisen hallittavissa, ja että jumalat eivät työskentele filosofisten perusteitten mukaan, vaan tekevät ihmeelliset tekonsa ikäänkuin jossain taivaallisessa houressa. Istuen näillä siivekkäillä ratsuillaan liittää hän pimeyden valtakunnat, käy siellä, minne ei ihmisliha voi astua; hän näkee sielut tuskassaan, hän kuulee viimeisen tuomion humun, hän näkee rankaisevan sielunvaelluksen ja kohtalottaret kehrinpuineen ja saksineen ja kuulee heidän värttinäinsä huumaavan hurinan.

Mutta ikinä ei hänen valppautensa pettänyt häntä. Voisi sanoa, että hän on lukenut kirjoitukset Busyranen porteilla: – "Ole uljas!" ja toisella portilla – "Ole uljas, uljas, aina uljas!" ja sitte pysähtynyt miettien kolmannella portilla: "Älä ole liika uljas." Hänen voimansa on kuin lentävän tähden äkillisyys ja hänen malttavaisuutensa kuin tämän tähden pysyminen tarkalla täydellisellä radallaan – niin erinomainen on hänen kreikkalainen rakkautensa sopusuhtaiseen rajoittautumiseen ja hänen määrittelytaitonsa. Logaritmeja lukiessaan ei ihminen ole sen varmempi kuin seurattessaan Platoa hänen lennossaan. Mikään ei ole kylmempi kuin hänen päänsä hänen mielikuvituksensa salamain leikkiessä yli taivaan. Hänen ajatusrakenteensa on valmis, ennenkuin hän esittää sen lukijalleen, ja hänen esityksensä vilisee oikean kirjallisuudenmestarin yllätyksiä. Hänellä on rikkaus, joka varustaa hänet kulloinkin tarvittavalla aseella. Niinkuin ei rikas mies kannapäällään useampia pukuja eikä aja useammalla hevosella eikä istu useammassa huoneessa kuin köyhäkään, – vaan on hänellä kulloinkin juuri se puku tai ne vaunut tai se työase, joka on hetken ja tarpeen vaatima, samoin Plato runsaudessaan ei koskaan ole sidottu tai estetty sanonnassaan, vaan on hänellä aina käytettävänä oikea sana. Eipä tosiaankaan ole koko järjen asevarastossa asetta, joka ei olisi hänen käytettävänä ja jota hän ei käyttäisi – eepillinen esitys, erittelevä kyky, profeetallinen huumaus, välitön aavistava näkemys, tuudittava soinnukkuus, iva, katkera pilkka, aina jokapäiväisyyksiin ja kohteliaisuuksiin asti. Hänen selityksensä ovat runoutta, ja hänen kompasanansa selittävät. Sokrateen vertaus kätilötoimestaan ajatuksen esille päästämässä on hyvää filosofiaa, ja hänen arvostelunsa Gorgiaassa puhetaidosta, että se on "kokkitaituruutta" ja "liehakoimistaidetta", on yhä vieläkin omiansa kirkastamaan käsitystämme siitä. Mikään puhuja ei voi vaikutuksessa kilpailla sen kanssa, joka osaa antaa sattuvia pilkkanimiä.

Millä hillinnällä ja maltilla hän aseitaan käyttää, ja mitenkä osaakaan hän heikentää ukkosensa jyrinää! Hän on suojelemaan auliisti antanut hovimiehelle ja porvarille kaikki aseet, joita voi käyttää kouluja ja oppineisuutta vastaan: "Sillä filosofia on hienoa ja valitun kaunista, kun ainoastaan kohtuullisesti harrastaa sitä, mutta jos liika paljon heittäytyy sen valtaan, turmelee se miehensä." Hänellä oli varoja olla antelias, – hänellä, jolla näköpiirinsä auringontapaisen keskellisyyden ja rajattomuuden vuoksi on uskon avaruus, jota ei ainoakaan pilvi hämmentänyt. Yhtä avarakäsitteinen

kuin hänen havaintonsa ja järkensä oli hänen puheensakin: hän leikkii epäilyksillä ja imee niistä niiden kaiken mehun; hän maalailee ja laskee sanasutkauksia, ja yht'äkkiä puhkee siitä esiin mietelmä, joka järkähtyttää maat ja meret. Tuo ihmeellinen ylevä vakavuus tulee esiin, ei ainoastaan silloin tällöin, kun keskustelu kypsyy täydelliseen myönnytykseen tai kieltoon, vaan kokonaisina valotulvahduksina. "Minut, Kallikles, ovat nämä mielipiteet täydellisesti vakuuttaneet, ja mietin nyt, kuinka olen saava sieluni semmoiseksi, että se terveenä astuu tuomarin eteen. Sentähden halveksien sitä kunniaa ja niitä kunnianosoituksia, joihin useimmat ihmiset panevat arvoa, ja luoden silmäni totuuteen olen voimieni mukaan pyrkivä elämään totuudessa ja hyveessä ja siten kuolemaankin. Ja haastan kaikki muut ihmiset, ja sinutkin vuorostasi haastan minä voimaini takaa kilvoitteluun, joka, sen takaan, on asettava varjoon kaikki muut kilpataistelut täällä."

Hän on suuri sopusoinnun ihminen; semmoinen joka ylevimpään ajatteluun liittää voimiensa tasa- ja sopusuhtaan, niin että ihmiset näkevät hänessä unensa ja ajatusvälähdyksensä toteutuneina ja varsinaisessa arvossaan. Hänen terve järkensä valtuuttaa ja oikeuttaa hänet maailman tulkiksi. Hänellä on järkeä, kuten kaikilla filosofeilla ja runoilijoilla; mutta hänellä on myöskin, mitä näillä ei ole, – tuo voimakas, selvittävä terve aisti, joka yhdistää hänen runoutensa maailman ilmiöihin ja rakentaa sillat kaupunkien kaduilta Atlantikseen. Hän etenee aina askel askeleelta, ja kuinka viehättävä olisikin syväne toisella puolella, aina valmistaa hän kuin viettävän nousun tasangolta ajatukseensa. Hän ei ikinä kirjoita haltioissaan tai kiedo meitä runolliseen huumaukseen.

Plato käsitti ratkaisevat totuudet. Hän voi heittäytyä maahan ja peittää silmänsä palvelen sitä olentoa, jota ei voi laskea tai mitata tai tuntea tai nimittää: sitä, josta kaikkea voi myöntää ja kaikkea kieltää: sitä, "joka on oleva ja olematon". Hän nimitti sitä "ylioleelliseksi." Hän oli valmis todistamaankin kuten Parmenideessä, että siten oli laita – että tämä Oleva kohosi järjen rajojen yläpuolelle. Kukaan ihminen ei ole koskaan täydellisemmin tunnustanut iäisesti Nimittämätöntä. Täten kunnioitettuaan ikäänkuin koko ihmissuvun puolesta Ääretöntä nousi hän ylös ja todisti ihmissuvulle: "Ja kuitenkin ovat asiat järjellä käsitettäviä!" – se on, hän kunnioitti ensiksi sydämensä pohjasta sielunsa Aasiaa, – rakkauden ja voiman valtamerta, iäisesti Samaa, Hyvää, Yhtä ennen muotoa, ennen tahtoa, ennen tietoa; ja nyt tämän hartaan kunnioituksensa elvyttämänä ja vahvistamana saa hän takaisin sielunsa europolaisen luonnonlaadun, nimittäin sivistyksen, viljelyksensä; ja hän huudahtaa: Kuitenkin ovat asiat käsitettäviä! Ne ovat käsitettäviä, koska asiat, ollen alkujaan yhdestä, vastaavat toisiaan. On olemassa asteikko; ja taivaan ja maan, aineen ja sielun, osien ja kokonaisuuden yhtäpitäväisyys keskenään on oppaanamme. Kuten on olemassa tähtitiede, jota sanotaan astronomiaksi, tiede suureista, jota sanotaan matematiikaksi, tiede ainelaaduista, jota sanotaan kemiaksi, samaten on myöskin tiede tieteistä – sanon sitä dialektiikaksi – joka on Järki ja joka eroittaa väärän todesta. Se perustuu yhtäläisyyden ja erilaisuuden tarkkaamiseen, sillä arvosteleminen on asialle kuuluvan käsitteen liittämistä siihen. Tieteet, parhaimmatkin – matematiikka ja astronomia – ovat kuin metsästäjät, jotka anastavat minkä saaliin hyvänsä, joka vain sattuu heidän tielleen, vaikk'eivät voisi sitä mitenkään hyödykseen käyttääkään. Dialektiikka opettaa heitä käyttämään niitä hyödykseen. "Tämä tiede on niin tärkeä ja arvokas, ett'ei kukaan järkevä ihminen tahdo ryhtyä mihinkään tutkimukseen sen tutkimuksen itsensä vuoksi, vaan ainoastaan sentähden, että hän sitä tietä etenisi siihen ainoaan tieteseen, joka käsittää kaiken."

"Ihmisen olemus tai erikoisuus on kokonaisuuden käsittämisessä, elikkä sen, mikä vaikutelmien erilaisuudessa on käsitettävissä järkipäiseen yhteyteen kuuluvana." "Sielu, joka ei koskaan ole tajunnut totuutta, ei voi pukeutua ihmismuotoon." Minä julistan ihmisille Järkeä. Minä julistan heille sitä hyvää, että he ovat sen hengen läpitunkemat, joka on luonut luonnon, erittäinkin sitä hyvää, että se voi ymmärtää luontoa, joka sen on luonut ja luo. Luonto on hyvä, mutta järki on parempi, samoin kuin lainlaatija on enempi kuin lainkuulija. Sen ilosanoman tuon minä teille, oi ihmislapset, että totuus on kokonaan terveellistä ja että voimme toivoa pääsevämme selville siitä, mikä on kaiken olevan todellinen itse. Ihmisen vajanaisuus on siinä, että hän on suljettu näkemästä totuuden olemusta ja että luulot johtavat häntä harhaan; mutta korkein hyvä on todellista, korkein

kauneus on todellista, ja kaikki hyve ja kaikki onni riippuu tämän todellisen tietämisestä; sillä rohkeus ei ole mitään muuta kuin tietoa, ja ihanin onni, mikä ihmistä voi kohdata, on että hänen suojelehenkensä johtaa häntä siihen, joka todella on hänen omaansa. Tämä on myöskin oikeuden todellinen olemus – antaa kullekin mitä hänelle tulee; niinpä hyveen tuntemukseen ei voi päästä muuta tietä kuin syventymällä mietiskelemään jumaluuden olemusta. Rohkeutta siis! sillä "vakuutus siitä, että meidän täytyy etsiä ja tutkiskella sitä, mitä emme vielä tunne, tekee meidät verrattomasti paremmiksi, uljaammiksi ja toimekkaammiksi, kuin jos pitäisimme mahdottomana päästä selvytyteen siitä, mitä emme vielä tunne, ja sentähden hyödyttömänä siihen pyrkiäkään." Kiihkeällä totuuden ja todellisuuden rakkaudellaan turvaa hän meille sijan, jota ei mikään voi meiltä riistää, antaen filosofialle arvoa ainoastaan sikäli kuin se on iloa yhteydestä todellisen olemisen kanssa.

## **Конец ознакомительного фрагмента.**

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.